

Alispáni jelentés

Udvarhelyvármegye

közigazgatási állapotáról

az

1905. évben.

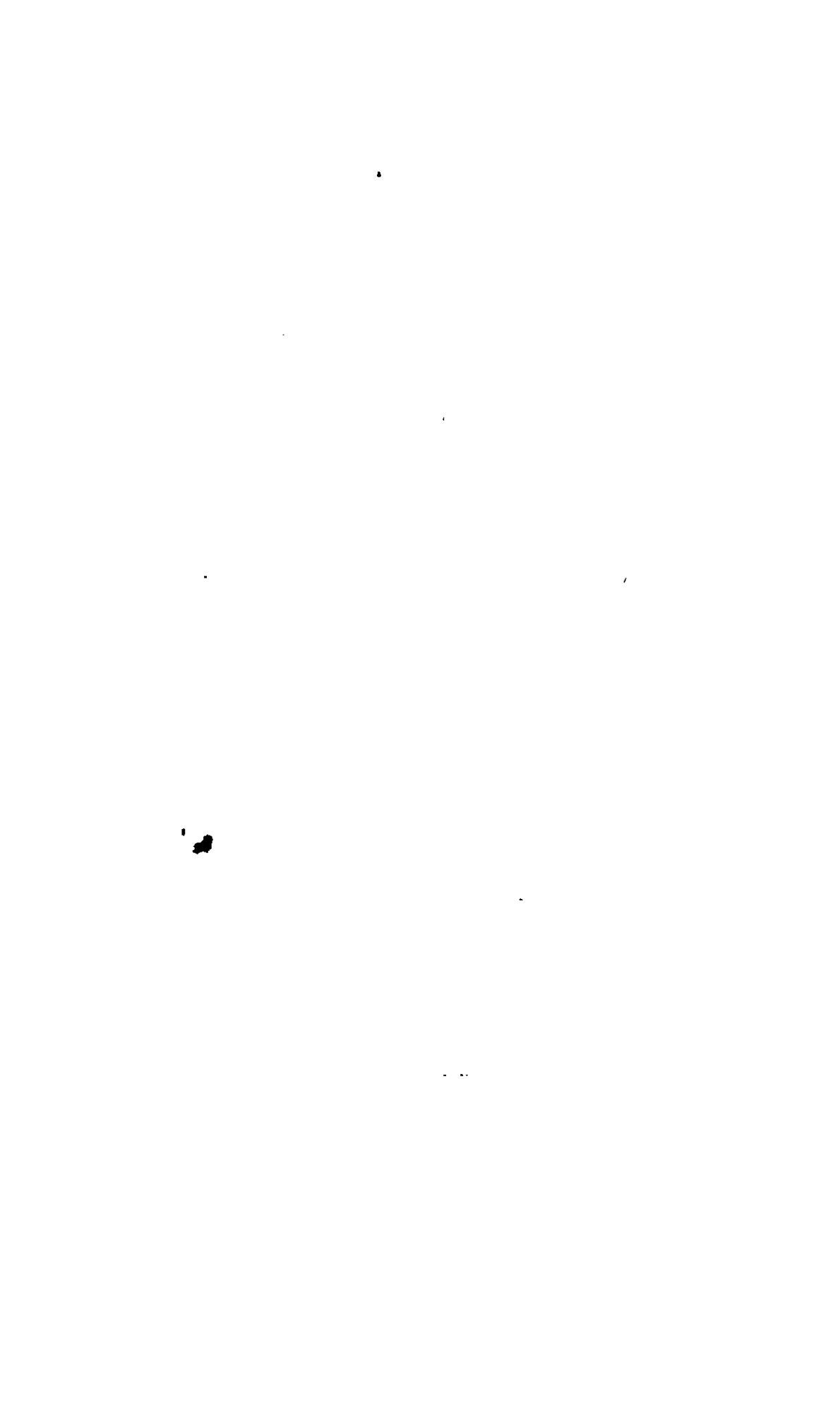

Id. BORBÉLY SÁMUEL
GYŰJTEMÉNYE.

TARTALOM.

A) Belügyminiszterium ügyköre :	Oldal.
Bevezetés	5
I. Törvényhatósági ügyek	14
II. Megyei háztartás	15
III. Központi ügyforgalom és ügykezelés	16
IV. Községi ügyek	17
V. Közegészségügy	23
VI. Útlevel és kivándorlási ügy	25
VII. Könyöradománygyűjtés	82
VIII. Közbiztonság	28
IX. Fegyelmi ügyek	29
X. Központi választmány	29
XI. Szegényügy	30
B) Vallás- és közoktatásügyi miniszterium ügyköre :	
XII. Tanügy	31
C) Földmivvelésügyi miniszterium ügyköre :	
XIII. Állategészségügy és állattenyésztés	38
XIV. A székely actió ismertetése	46
XV. Erdészet	48
D) Kereskedelemügyi miniszterium ügyköre :	
XVI. Közlekedési ügyek	50
XVII. Iparügyek	52
XVIII. Házalási ügyek	53
E) Honvédelmi miniszterium ügyköre :	
XIX. Katonai ügyek	53
F) Pénzügyminiszterium ügyköre :	
XX. Állami adók forgalma	54

Méltóságos főispán úr!

Tekintetes törvényhatósági bizottság!

Midőn a törvény rendelkezéséhez képest a közigazgatás 1905. évi állapotáról szóló jelentésemet az alábbiakban kötelességszerűleg előterjesztem, ezuttal lehetetlen oly kérdések tárgyalására is ki nem terjeszkednem, melyek habár nem is tartoznak a szorosán vett közigazgatási ügyvitel fogalma alá, mindazáltal a mostani válságos viszonyok között az ősi vármegyének közjogi súlyát, fontosságát, erejét hatványozottan állították előtérbe.

A korábbi évek normalis viszonyai között mindig azon az állásponton voltam, hogy az országos politikát, az ezek nyomán támadható ellentéteket, sokszor személyes küzdelmeket a közigazgatásba belevinni nem szabad. A közigazgatási tisztviselő ne politizáljon, hanem végezze a hivalos hatáskörébe utalt közigazgatási teendőket, s ne lebegjen más cél szemei előtt, mint vármegyéjének, a vármegye lakosságának jól felfogott érdeke. Abban a körben, melyet a törvényhatóság bizalma működési térként részére kijelölt, legjobb tudása, tehetsége szerint igyekezzék a közügyet szolgálni, ezen körnek előhaladását, boldogulását minden törvényes eszközzel elősegíteni, s az erre vezető utak kiismerésével, üdvös kezdeményezésekkel, új kereseti források feltalálásával a lakosság megélhetési viszonyain könnyíteni s államiságunk fejlesztéséhez, kiépítéséhez egy-egy újabb és erős követ beilleszteni.

A mai viszonyok között azonban ezen felfogásnak is módosulnia kellett. Megdönthetetlen erővel lépett ugyanis előtérbe azon tény, hogy ezen igyekezettel, ezen törekvésekkel a vármegye feladata távolról sincs kimerítve.

Ha a régi várszervezeten felépült ezeréves vármegyének közjogi fontossága és súlya valaha teljes mértékben lépett valaha előtérbe: úgy a lefolyt időszak bizonyára egyikét képezi azoknak az eseteknek. Századok repültek át nemzetünk felett, — s a municipiumok Szent István óta mindig fennálltak. Átalakulva és fejlesztve az általános és a modern kor követelményeinek megfelelően, de mindig a régi erős, szilárd alapokon. Élő és érző szervek voltak mindig a nemzet testében és így jogunk volt mindig a nemzet sorsának intézéséhez.

Ezen jogaink élő törvényekben is kifejezve, elismerve lettek. Békés, csendes időben a vármegyék teljesítették az önkormányzatot, intézték saját belügyeiket, maguk részére törvényeket alkottak, azokat végrehajthatták saját szerveik által. Nehéz, válságos időkben egygyé olvadtak a széttagolt részek, s a haza sorsát intéző küzdelemben részt vehetett és részt követelhetett magának mindenik, s szavának, elhatározásának egyaránt súlya volt felfelé és lefelé. Törvényhozásunk bölcsessége védte és óvta mindig a vármegyét, mert a történelem tanított meg arra, hogy a vármegye az alkotmány védbástyája.

Nehéz, válságos idők következtek be mostan is. Politikai láthatárunk egét súlyos komor felhők borítják. Belső bonyodalmak közé sodortatott a nemzet, nehéz kérdések tömege áll előttünk melyeknek megoldását alig láthatjuk.

Es ime — a megváltozott viszonyok között is ismétlődtek a történelmi idők. Ismét a régi vármegyékre hárult át az ország sorsának intézése, melyek rendre szóáltak fel, hogy a nemzet létfeltételét képező kérdések irányításában maguknak részt követeljenek. Ismét hallatták a régi vármegyék szavukat most, a midőn megnyilatkozásukat kívánta a magyar nemzet érdeke.

Békés időben és nem véres fegyverekkel megvívott harcok között nehezebb helyzet talán soha sem volt. És éppen ezért vármegyénk törvényhatósága is felemelte

tiltakozó szavát; mert hiszem, hogy ha valahol él szeretett hazánkban az óhajtás a magyar nemzet felvirágzása, intézményeinek fejlesztése, magyar államiságunk feltételeinek megszerzése és érvényre juttatása iránt: úgy él az a mi vármegyénkben, Udvarhelyvármegyében, hol magyar földön a magyar nép szive honszeretettől ég ősi idők óta.

Őseink kezükben karddal szerezték meg számunkra ezt a földet. Minekünk kardunk, erős pajzsunk a törvény. Minden nép szelleme annak törvényeiben nyilatkozik meg — s mi népünk szelleméhez maradunk hivek, ha törvényeinkhez ragaszkodunk, ha minden kérdésben törvényeink rendelkezéseit, intenczióit követjük.

A törvényen alapuló ellentállásban vármegyénk is kivette részét. Bölcs megfontolással, az ellentállás alapjául szolgáló törvényeink helyes értelmezésével elment azon legszélső határig, a meddig a jelenleg alkalmazható fegyverek felhasználásával elmenni lehetett, s felenelte tiltakozó szavát mindazon esetekben, midőn törvényeinket, alkotmányunkat érintve vagy sértve látta.

Es e helyen meg kell említenem, hogy ezen egész időszak alatt, midőn a vármegyei tisztikarnak egyfelől a törvényhatóság, másfelől a felettes hatóságok rendelkezéseinek végrehajtásánál kellett a legexponáltabb helyzetben, a legkényesebb viszonyok között működni: sohasem állott egy perczre sem elő azon helyzet, hogy a tisztikar ne a vármegyei közgyűlés rendelkezéseinek engedelmeskedett volna. Mert minden egyes kérdés előzetesen a közgyűlés színe elé bocsátatott, s minden egyes kérdésben a közgyűlés rendelete hajtatott végre.

S mert talán nem közömbös az, hogy a mult évnek történelmi fontosságú cseményei fokozatos fejlődésük szerinti időrendben megörökíttessenek, — szükségesnek látom azoknak e helyen való részletesebb ismertetését.

Az első, kezdeményező lépés a vármegye tisztikarából indult ki, amely a fejlődő országos közállapotok nyomasztó hatása alatt az 1905. évi június 26-án tartott tisztviselői értekezletén, minden törvényhatósági határozatot megelőzőleg, önként kimondotta, hogy

»teljes tudatában van az alkotmányra letett esküje szentségének, de erre való tekintet nélkül is annyira át van hatva alkotmányos szabadságunk szeretetétől, hogy semmiféle olyan rendelkezés vagy intézkedés végrehajtását, mely az alkotmányba ütközik, vagy ennek megkerülését célozza, elő nem segíti, elő nem mozdítja, a törvénybe ütköző rendeletek végrehajtását pedig megtagadja. A törvények által előszabott kötelességeit azonban a mostani szomorú időszakban is, teljes odaadással, kitartó ügybuzgalommal teljesíti s mindenkben megfelelni igyekszik a rá váró feladatoknak s bármely oldalról támadható jogos kívánalmaknak.

Fennálló törvényeink és sok vihart kiállott ezeréves alkotmányunk törhetetlenségébe vetett bizalommal s ebből meritett férfias nyugalommal tekint a jövőben bekövetkezhető események elé, de el van tökéelve, hogy hű marad ez ősi székely vármegye hagyományaihoz s alkotmányvédő tisztét a legnagyobb önfeláldozó készséggel fogja teljesíteni.«

A tisztikar állásfoglalása után több törvényhatósági bizottsági tag szükségesnek látván, hogy a többi társtörvényhatóságok példájára Udvarhelyvármegye is kifejezze nézetét a nemzeti ellenállás tárgyában, kérést intéztek Hoilaki Arthur akkori főispán urhoz az iránt, hogy a vármegyei törvényhatósági bizottsági közgyűlést hívja egybe.

Ezen kérés folytán a törvényhatósági közgyűlés az 1905. évi augusztus hó 17-ikére egybe hivatott. A betegsége folytán akadályozva levő főispán helyett elnöklétem alatt megtartott közgyűlés egyhangulag elfogadta az állandó választmány határozati javaslatát és 369—905. kgy. szám alatt a következő határozatot hozta:

A törvényhatóság az 1886. évi XXI. t.-cz. 2. §-án alapuló jogánál fogva kimondja, hogy báró Fejérváry Géza kinevezett miniszterelnök urat és társait az 1848. évi III. t.-czikkben meghatározott független magyar felelős minisztereknek nem tekinti, mert ezen t.-czikk megalkotói a parlamentárizmus lényegével és valódi mivoltával összeegyeztethető oly kormány alakítására gondoltak, mely az országgyűlés alsó házában egy többségi párt támogatá-

sára számíthat, s amely kormány ennél fogva nemcsak a szorosan vett jogi, hanem politikai felelősséggel is tartozik.

A jelenlegi kormány az országgyűlés mindkét házában történt leszavaztatása után is a helyén maradt, sőt leszavaztatása után törvényen kívüli állapotban a házat törvényellenesen elnapoltatta, s így a törvényszerű felhatalmazás megadhatását szándékosan meghiusította.

Ennél fogva a vármegye közönsége a kormány iránt bizalommal nem viseltetik, azt támogatni nem fogja, a kinevezéséről szóló leiratot egyszerűen levéltárába helyezi, sőt hazafias fájdalommal eltelve, megbotránkozásának ad kifejezést a felett, hogy akadtak magyar emberek, kik ezen szomorú szerepre vállalkozva, ezáltal a reformok keresztülvitelének természetes akadályul és gátul szolgálnak.

Kimondja a törvényhatóság, hogy a magyar országgyűlés képviselőháza által az 1905. évi június hó 21-én Deák Ferencz példaadása nyomán emelt óvást és meghozott alkotmányvédő határozatot helyesli, azt törvényes és jogosnak tartja.

Helyeslő és jóváhagyó tudomásul vevén a vármegye hazafiasan gondolkozó tisztviselőinek az 1905. évi június hó 26-án tartott ülésében meghozott határozatát, ennek kibővítése és nagyobb súlyjal való felruházása érdekében az 1886. évi XXI. t.-cz. 18. §-a alapján a hatósága alá tartozó hatóságok, tisztviselők, illetve alkalmazottainak megtiltja, hogy :

1. Az országgyűlés által meg nem szavazott adókat behajtsák és elfogadják s a községek által fizetendő állami adókat az állampénztárba beszolgáltassák, avagy az állami költségvetés keretébe tartozó bármiféle kincstári tartozásra vonatkozó intéseket, fizetési meghagyásokat kézbesítsék, ezek behajtásánál bármiféle módon közreműködjenek.

2. Az országgyűlés által meg nem ajánlott ujonczokat kiállítsák, vagy az országgyűlés ujonczmegajánlási jogának kijátszása céljából bárkinek segédkezet nyujtsanak akár belépési bizonyítványok kiállítása, akár szülői beleegyező nyilatkozatok készítése vagy hitelesítése, akár a katonai nyilvántartási adatok kiadása, akár végül az oly katonai behívók kézbesítése, vagy kézbesítésének előmozdítása által, mely behívókkal az 1888. évi XXIII. t.-cz. 1. §-a értelmében a tartalék legénységének az abban irt és jelenleg fenn nem forgó előfeltételek nélküli behívása czéloztatnék.

Alkotmányos küzdelmünk sikerének előmozdithatása és biztosíthatása érdekében felhívja a törvényhatóság a vármegye hazafias közönségét, hogy sem önkéntes adófizetés, sem a hadseregbe való önkéntes belépéssel, küzdelmünk előrelátható és bizton remélt sikerét kockára ne tegyék. — Biztosítja a törvényhatóság a tisztviselőket, hogy ha ezen határozat keretében mozgó hazafias működésükért, akár ezen czímen egyenesen, akár mondva csinált és keresett ürügy alatt bármiféle jogsérelem is érné, nekik a legteljesebb erkölcsi és anyagi elégtételt fogja szolgáltatni.

Kimondja továbbá a törvényhatóság az 1886. évi XXI. t.-cz. 46. §. alapján, hogy mindaddig, míg az országgyűlés képviselőházának többsége által támogatott kormány nem alakul, a politikai helyzet megvitatása végett minden hónap 18-án, s ha e nap ünnepre esnék, az azt követő napon rendkívüli közgyűlést fog tartani.

Az ezen határozatban elrendeltek foganatosításának ellenőrzésére és a tisztviselői kar támogatására egy 40 tagból álló bizottságot küld ki, mely bizottság elnökét önmaga választja és a melynek az alispán és tiszti-főügyész is hivatalból tagjai.

Kimondja végül a törvényhatóság, hogy báró Fejérváry Géza miniszterelnök által 3001. eln. szám alatt leküldött intő szöveget az alkotmányellenes kormány törvénytelen rendeletének tekinti és figyelembe nem veszi, mert a törvényhatóság fenntartja magának azon jogot, hogy saját hatáskörében önállóan határozhasson.

Kimondja legvégül a törvényhatóság, hogy ezen határozata csakis birtokon kívül felelbezhető s az azonnal végrehajtandó.

Ezen határozatot a vármegye akkori főispánja, Hollaki Arthur megfélebbezvéen, m. kir. belügyminiszter ur a vármegye közönségéhez a következő leíratot intézte 89547—905. szám alatt:

Folyó évi augusztus 17-én tartott törvényhatósági bizottsági közgyűlésében 369. szám alatt hozott határozatában a többek között kimondotta a vármegye közönsége, hogy a hatósága alá tartozó hatóságok, tisztviselők, illetve alkalmazottainak megtiltja 1., hogy az országgyűlés által meg nem szavazott adókat beszedjék, behajtsák és elfogadják s a községek által fizetendő állami adókat az állampénztárba beszolgáltassák, avagy az állami költségvetés keretébe tartozó bármiféle kincstári tartozásra vonatkozó intéseket, fizetési meghagyásokat kézbesítsék s ezek behajtásánál bármiféle módon közreműködjenek;

2. hogy az országgyűlés által meg nem ajánlott ujonczokat kiállítsák, vagy az országgyűlés ujonczmegajánlási jogának kijátszása céljából bárkinek is segédkezet nyujtsanak, akár belépési bizonyítványok kiállítása, akár szülői beleegyező nyilatkozatok készítése, vagy hitelesítése, akár a katonai nyilvántartási adatok kiadása, akár végül az oly katonai behívók kézbesítése vagy kézbesítésének előmozdítása által, mely behívókkal az 1888. évi XXIII. t.-cz. 1. §-a értelmében a tartalék és póttartalék legénységének az abban irt és jelenleg fenn nem forgó előfeltételek nélküli behívása czéloztatnék és a mely határozatában egyuttal biztosította a törvényhatósági tisztviselőket, hogy ha ezen határozat keretében mozgó működésükért bármiféle jogsérelem is érné, nekik a legteljesebb erkölcsi és anyagi elégtételt fogja szolgáltatni.

Ezen közgyűlési határozatot az az ellen a vármegye főispánjának folyó évi augusztus 21-én 57. res. szám alatt hozzám intézett jelentésével, az 1886. évi XXI. t.-cz. 67. §. B. k. pontja értelmében közbevetett felebbezés folytán felülvizsgálván, annak az önként fizetett állami adók elfogadását és beszolgáltatását, valamint az állításra önként jelentkezőkre nézve bárminemű hatósági részvételt eltiltó rendelkezéseit hivatali elődömnök 1903. évi 97822. szám alatt kiadott körrendeletében, valamint Hunyadvármegye közönségéhez 98418—903. sz. a. Hevesvármegye közönségéhez 99246—903. sz. a. Csanádvármegye közönségéhez 101725—903. sz. a. és Szolnok-Dobokavármegye közönségéhez 9985—904. szám alatt kiadott rendeleteiben foglalt, illetőleg az alább felsorolt indokokból ugyancsak a már fentebb idézett 1886. XXI. t.-cz. 10. §-a alapján mint törvénybe ütköző rendelkezéseket a pénzügy- és a honvédelmi miniszter urakkal egyetértőleg ezennel megsemmisitem.

Ugyanis az 1886. XXI. t.-cz. 18. §-a szerint: »a törvényeket és a kormánynak a törvényhatósághoz intézett rendeleteit a törvényhatóság területén a törvényhatóság hajtja és hajtja végre.« A 19. §. megállapítja, hogy a törvényhatóság, mely esetekben irhat fel egyes kormányrendeletek ellen a végrehajtás előtt; továbbá felsorolja az azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó miniszteri rendeleteket, melyek ellen csak a végrehajtás után kereshető orvoslás a képviselőháznál. Végül a 20. §. akként rendelkezik, hogy »kivételnek a végrehajtás kötelezettségeinek szabálya alól az országgyűlés által meg nem szavazott adó tényleges behajtására, vagy meg nem ajánlott ujonczok tényleges kiállítására vonatkozó rendeletek.«

Az 1886. XXI. t.-cz. most idézett 20. § aiban lefektetett, illetőleg régibb törvényeinkből átvett ama rendelkezés, mely »az országgyűlés által meg nem szavazott adó tényleges behajtására, vagy meg nem ajánlott ujonczok tényleges kiállítására vonatkozó rendeletek« végrehajtásának megtagadását teszi a törvényhatóságok jogává, illetőleg alkotmányos kötelességévé, igen fontos és becses alkotmány jogi biztosíték. De e rendelkezésnek, mely a végrehajtási kötelezettség általános szabálya alól való két kivételt állapítja meg s mely világosan csak a tényleges adóbehajtásra s a tényleg ujonczkiállításra vonatkozik, sem szavai sem czélzata nem teszik megengedhetővé, hogy a törvényhatóság e §-ra támaszkodva a törvényes hatáskörét messze túlhaladó önrendelkezési jogot vehessen igénybe.

I. A mi elsőben is »az országgyűlés által meg nem szavazott adó tényleges behajtására vonatkozó rendeletek« végrehajtási tilalmát illeti: ily tartalmu rendelet nemcsak, hogy nem lett kibocsátva kormány által, de a pénzügyminiszter urnak 1904. évi november 30-án 4080 szám a. kiadott jelenleg is érvényben álló rendelete a közadóknak, a közadók módjára beszedendő követeléseknek és egyéb követeléseknek végrehajtás utján való behajtását általában beszüntette. Midőn tehát a közadók behajtása nem elrendelve de épen beszüntetve lett, a törvényhatósági határozatnak a meg nem szavazott közadók tényleges behajtására vonatkozó tiltó rendelkezései tárgytalanok.

Azok a rendelkezések pedig, melyek a vármegyei tisztviselőket az adófizető polgárok által önként befizetni szándékolt adók elfogadásától, illetőleg az elfogadott adók beszállításától tiltják el, nyilván törvénybe ütköznek.

Mert az a törvényes tilalom, hogy a költségvetés, vagy azt pótló törvényhozási felhatalmazás hiányában az állami adókat behajtani nem szabad, a közadók kezeléséről szóló törvények alább felsorolt rendelkezéseit nem érintik.

Az 1883. XLIV. t.-cz. 42. §-a az állami adók beszedését kötelességévé teszi a községeknek (városoknak).

Maga a beszedés — mely a jelenlegi viszonyok között kizárólag csak az önkéntesen fizetni kívánt adóösszegek elfogadására szorítkozik, egyáltalán nem behajtási cselekmény, hanem egy olyan bárminő körülmények között sem szünetelő kezelési eljárás, mely a költségvetésen kívüli állapottól teljesen független.

Nem tartható fenn a törvényhatóság ide vonatkozó határozatának betiltó rendelkezése azért sem, mert az adófizetések nemcsak folyórészletekre, hanem részben a múlt évről származó hátrálékok törlesztésére is történnek, ezekre pedig az államnak, tekintet nélkül a költségvetésen kívüli állapotra, törvényesen megszerzett oly feltétlen követelési joga van, a mely jognak felülbírálására, illetőleg korlátozására a törvényhatóságok nem jogosítvák, sőt ellenkezőleg az 1883. évi XLIV. t.-cz. 39. §-ának határozott rendelkezése szerint, minden beszédre hivatott szerv, tehát a községek (városok) is kötelesek minden részletfizetést feltétlenül elfogadni és pedig annyival inkább, mert az önkéntes adófizetők a befizetések el nem fogadása által esetleg megfosztatnak az 1883. XLIV. t.-cz. 41. §-ában biztosított azon jogoktól, hogy a törvényen alapuló adótartozásaikat fizetési kötelezettség nélkül és egy vagy több évnegyedre előre is leróhassák és a törvényben biztosított kamat megtérítési kedvezményben részesülhessenek; minélfogva az önkéntes adófizetőkkel szemben adójuk el nem fogadása indokolatlan jogsérelmet és anyagi károsodást okozna.

Ami pedig az önkéntesen befizetett állami adónak beszolgáltatási tilalmát illeti, a törvényhatósági határozatnak ide vonatkozó része az alábbiak szerint szintén törvénybe ütközik.

Ugyanis az 1883. XLIV. t.-cz. 44. §-a szerint »a közadók fejében átvett pénzek sem községi, sem más czélokra nem fordíthatók;« a 45. §. szerint e községi és városi adóhivatalok havonként kötelesek a beszedett adót a kir. adóhivatalba beszolgáltatni. A 46. §. szerint az adók beszedésével és beszállításával megbízott községi (városi) közegek a beszedési és beszállítási teendők körül tanusított hanyagságukért pénzbírságban marasztalandók el, illetőleg fegyelmi eljárás alá esnek.

Végül a 47. §. szerint a beszedett adóknak és egyéb tartozásoknak a kir. adóhivatalba beszolgáltatásért első sorban az illető közegek, másodszorban a község (város) anyagilag felelősek.

II, De meg kellett semmisítenem a törvényhatósági határozatnak az állításra önként jelentkezők besorozásához nyújtandó hatósági közreműködést eltiltó részét is, valamint a határozatnak azt a részét is, melylyel közegeinek az önként belépéshez szükséges belépési bizonyítványok kiállítását, az önként állításra jelentkezőkre vonatkozó hivatalos iratoknak a katonai parancsnok-

ságok részére való kiadását, végül a póttartalékosok részére a katonai parancsnokságok által küldött behívójegyeknek kézbesítését megtiltotta.

Ugyanis az 1886. XXI. t.-czikknek többször idézett 20. §-a csakis a meg nem ajánlott ujonczok tényleges kiállítására vonatkozó rendeletek végrehajtásának megtagadására nyújt törvényes alapot, amely irányban azonban a kormány részéről intézkedés szintén nem tétetett, tehát a végrehajtásnak megtagadásáról nem lehet szó.

Az ujonczok »tényleges kiállítása« alatt csakis az 1889. VI. t.-cz. 16. és 17. §-a és a) b) pontja alatt említett cselekményeket kell érteni.

Az 1889. VI. t.-cz. 16. és 17. §-ainak d) pontja szerint a véderő kiegészítésének egyik módjaként megállapított és a jelentkezők szabad elhagyásától függő önkéntes belépés körüli hatósági segédkezés azonban meg nem ajánlott ujonczok tényleges kiállítására irányuló tevékenységnek egyáltalán nem tekinthető. Ennélfogva az önkéntes belépéshez szükséges hatósági közreműködést a vármegye (város) az erre illetékes hatósági közegeknek annál kevésbbé tilthatja el, mivel az önkéntes belépés az 1889. VI. t.-cz. 22. §. és következő §-aiban biztosított oly joga az állam polgárainak, amelynek gyakorlásában őket a törvényhatóságok törvényes alapon egyáltalában nem korlátozhatják, már azon okból sem, mivel ezáltal azok, a kik a katonai szolgálatot esetleg életpályául választják, vagy akiknek magánviszonyai a tényleges szolgálati kötelezettség mielőbbi kitöltését teszik szükségessé, súlyos és indokolatlan jogsérelmet szenvednének.

Igaz ugyan, hogy az 1889. VI. t.-cz. 22. §. ötödik bekezdése szerint: »azon hadköteleseknek, akik korosztályuknál fogva a sorozásra már felhivatottak, a fősorozás ideje alatt az önkéntes belépés nem engedtetik meg.« Minthogy azonban a törvény világos rendelkezése szerint a tilalom az ujonczállítás alatti, nem pedig előtti időre vonatkozik, jelenleg pedig az utóbbi eset forog fenn: az önként jelentkezők részére szükséges belépti bizonyítványok kiállításának megtagadása a törvénybe ütközik.

Végül minthogy az 1886. XXI. t.-cz. 19. §. harmadik bekezdésének rendelkezése szerint: »a szabadságos és tartalékos katonák berendelését tárgyazó kormányrendelet csak a végrehajtás után szolgálhat közgyűlési vita és határozat tárgyául« s minthogy az 1888. XVIII. t.-cz. 1. §-a értelmében a tartalékosok és póttartalékosok Ő Felsége parancsára a törvényben közelebről meghatározott módon tényleges szolgálattételre visszatartathatók, illetőleg bevonhatók: az idevonatkozó, a törvény értelmében azonnal és feltétlenül végrehajtást igénylő kormányrendelettel szemben való ellenszegülés, illetőleg a tartalékosok és póttartalékosok behívó jegyei kézbesítésének megtagadása szintén a törvény rendelkezésébe ütközik.

A közgyűlési határozatnak fentiek szerint a törvények világos rendelkezéseibe ütköző részét a felsorolt indokok alapján meg kellett semmisítenem.

Egyuttal kijelentem, hogy amennyiben a vármegye alispánja a jelen rendelettel megsemmisített közgyűlési határozatnak végrehajtása iránt (az 1886. XXI. t.-cz. 5. §. illetőleg 57. §. k. pontja ellenére) netán már előzőleg érdemlegesen intézkedett volna, ez az intézkedés immár tárgytalannak és szintén semmisnek tekintendő.

Végül megjegyzem, hogy a közgyűlési határozat azon, még csak elvi jellegű része, amely szerint a vármegyei tisztviselők részére az őket netalán érhető sérelemért teljes elégtételt biztosított, általánosságban tartott rendelkezésénél fogva, ez időszerint kormányhatósági felülbírálat tárgyát nem képezhetette, amennyiben azonban ezen határozatnak gyakorlati megvalósítása iránt később konkrét határozat hozatnék, azt annak idején törvényszerű érdemleges felülbírálat alá fogom venni.

Ezen miniszteri rendelettel szemben az 1886. évi XXI. t.-cz. 68. §-ának c. pontja alapján f. évi szeptember hó 6-án 6485. szám alatt belügyminiszter urhoz feliratot intéztem, belügyminiszter ur rendeletét pedig addig is a törvényhatósági bizottság elé terjesztettem, mely a f. évi szeptember hó 18-án tartott közgyűlésében 379. sz. a.

hozott határozatával kimondotta, hogy a m. kir. Belügyminiszter ur 89547—905. szám alatti, a közgyűlés határozatának némely részeiben megsemmisítő rendeletét törvénytelennek és érvénytelennek tekinti s ennél fogva helyesli és jóváhagyólag tudomásul veszi a vármegye alispánjának az 1886. évi XXI. t.-cz. 68. §-ának c. pontja alapján azon rendelet ellen tett előterjesztését s az erre adandó miniszteri végzés meghozatala után a törvény értelmében tartandó közgyűlésen fog a semmis miniszteri rendelet érdeme felett határozni.

Minden eshetőséggel szemben félreértés kikerülése czéljából kifejezetten is kimondja, hogy a 369. sz. a. határozat érvénye és kötelező erejét a belügyminiszter ur törvénytelen rendelete nem érinti.

Feliratomra belügyminiszter a f. évi okt. hó 23-án 96148. sz. alatt kelt következő rendeletet adta ki hozzám :

A vármegye törvényhatósági bizottságának folyó évi augusztus hó 17-én tartott közgyűlésében 369. szám alatt hozott határozatát, az önként befizetett állami adók elfogadásának és beszolgáltatásának, valamint a katonai szolgálatra önként jelentkezők részére belépési bizonylatok kiállításának eltiltására vonatkozó részben megsemmisítő 89547—905. számú rendeletemet az 1886. évi XXI. t.-cz. 68. §. c. pontja alapján 6485—905. szám. alatt a vármegye főispánjához tett s ez uton hozzám juttatott bejelentése ellenében törvényes indokainál fogva továbbra is fenntartom.

Erről alispán urat utasítással a vármegye főispánjához tett fentebb idézett számú jelentésére további törvényes eljárás végett ezennel értesitem.

Ezen miniszteri rendeletet a vármegye törvényhatósági bizottsága a folyó évi november hó 3-án tartott közgyűlésében vévén tárgyalás alá, az állandó választmány határozati javaslatának mellőzésével Papp Mózes bizottsági tag indítványára 780. kgy. sz. a. szavazat többséggel a következő határozatot hozta :

»Udvarhelyvármegye törvényhatósági bizottsága kimondja, hogy a 369—905. kgy. szám alatt hozott s a belügyminiszter 89547. és 96148—905. sz. alatti leirataival részben megsemmisített határozatát törvényesnek tartva azt teljes egészében fenntartja, a megsemmisítő miniszteri leiratokat figyelmen kívül hagyja.

Egyidejűleg felhívja a vármegye lakosságát, tisztviselőit, valamint a községek előljáróit, hogy a 369 közgyűlési szám alatt hozott határozatban foglalt intézkedéseknek betartását tartsa hazafias kötelességének«.

Ezen közgyűlési határozatra belügyminiszter ur 121512—995. szám alatt a következő rendeletet intézte a vármegye közönségéhez.

»Folyó évi augusztus hó 17-én tartott törvényhatósági bizottsági közgyűlésében 369. szám alatt hozott határozatát, az önként fizetett állami adók elfogadásának és beszolgáltatásának, nemkülönben a katonai szolgálatra önként jelentkezők belépésénél a hatósági közreműködésnek eltiltása és a kormányrendeletek végrehajtása körüli eljárásra vonatkozó részeiben 89547—905. szám a. kelt rendelettemmel megsemmisítettem.

A vármegye alispánja ezen rendeletem ellen az 1886 évi XXI. t.-cz. 68. §. c. pontja alapján a főispánhoz intézett és a főispán által hozzám juttatott felterjesztéssel élt.

Ezen felterjesztéssel szemben fent idézett 89547—905. sz. rendeletemet törvényes indokainál fogva 96148—905. sz. a kelt rendelettemmel továbbra is fenntartottam.

A vármegye közönsége folyó évi november hó 3-án tartott törvényhatósági bizottsági közgyűlésében 780—905. sz. a hozott határozatával folyó évi 369—905. sz. határozatát 89547. és 96148. sz. leirataimnak figyelmen kívül hagyásával egész terjedelmében fenntartotta.

A vármegye közönségének ezen véghatározatával, mint az 1886 évi XXI. t.-cz. 12. §-án alapuló felirattal szemben, kijelentem, hogy fent idézett rendeleteimet az azokban foglalt törvényes indokokból továbbra is fenntartom

s az állam veszélyeztetett érdekeire való tekintettel a most idézett törvény 19. §-a alapján, rendeletemnek azonnali végrehajtását követelem, a törvényhatóságot 369. és 780. számú ezekkel ellenkező közgyűlési határozatainak foganatosítását eltiltom s egyszersmind ugyancsak a most idézett t.-cz. 68. §-ának d. pontja alapján a vármegye alispánját rendeletemnek azonnali és feltétlen végrehajtására utasítom.

Felhivom egyuttal, hogy jelen rendeletem mikénti foganatosításáról hozzám 8 nap alatt annyival is inkább tegyen jelentést, mert a jelentésnek a kitűzött határidőre való be nem érkezését olybá fogom tekinteni, hogy rendeletem végrehajtása megtagadtatott s ez esetben a törvényes megtorló lépéseket haladéktalanul folyamatba fogom tenni.

Ezen rendeletet, mielőtt annak végrehajtása iránt bárminemű intézkedést tettem volna, a törvényhatósági bizottság elébe terjesztettem be oly czélból, hozzon határozatot az iránt, fenn kívánja-e tartani korábban hozott határozatainak azon részét, a mely az önkéntes adók beszolgáltatásának és az önkéntesen jelentkező ujjoncok kiállításának megtagadására vonatkozik, avagy belátván azt, hogy az 1886. évi XXI. t.-cz. 20 §-ának rendelkezése nem erre az esetre vonatkozik, — a határozat ezen részének megsemmisítését tudomásul veszi. Magam részéről ezen közgyűlésen kifejtettem, hogy tekintettel az 1886. évi XXI. t.-cz. 19. §. második bekezdésének azon rendelkezésére, mely szerint »ha a miniszter a felhozott indokok ellenére a végrehajtást követeli, vagy ha a törvényhatóságot hozott határozatának foganatosításától másodizben eltiltja, a kormányrendeletek azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó«: — kimerültek azon eszközök, melyek a törvényhatóságnak a rendelet végrehajtásának megtagadására a további törvényes alapot megadják. Indítványoztam ennél fogva, hogy az állandó választmánynak a tudomásvételre vonatkozó javaslata fogadtassék el, mindazonáltal a vármegye korábbi határozataiban foglalt intenczióknak megfelelő azon kiegészítéssel, hogy a leirat tudomásvétele mellett az országgyűlés képviselőházához az ellen, mint sérelmes rendelet ellen, kérvény intéztessék. Ezen indítványom indokolásánál felemlítettem, hogy miután a miniszter a rendelet végrehajtását a hivatkozott 19. §. rendelkezésére, tehát törvényre hivatkozva követeli: a vármegyét megillető törvényes eszközök kimerítése folytán a további küzdelem ütközőpontja át lett helyezve a vármegye közgyűlési terméből a felelőségre vonás jogát is gyakorolni hivatott országgyűlés képviselőházába, s ennek folytán a képviselőháznak ez iránti megkeresését szükségesnek tartom, annál is inkább, mert korábbi határozataink után ez a következetes álláspont.

A közgyűlés többsége azonban ezen indítványom mellőzésével az állandó választmány javaslatát fogadta el, s a rendeletet egyszerűen tudomásul vette.

Ugyanezen közgyűlésünk honvédelmi miniszter urnak a póttartalékosok behívására vonatkozó 10097—905. sz. rendeletét is tudomásul vette, az állandó választmány javaslatának kiegészítésképen azonban kimondotta, hogy a rendelettel szemben az országgyűlés képviselőházához kérvényt intéz.

A törvényhatósági bizottság által folytatott küzdelemnek utolsó fejezetét zárta le belügyminiszter urnak 126696—905. szám alatt kiadott következő rendelete.

Folyó évi augusztus hó 17-én tartott törvényhatósági bizottsági közgyűlésében 369. sz. a. hozott határozatával egyebek között kimondotta a vármegye közönsége, hogy mindaddig, míg az országgyűlés többsége által támogatott kormány nem alakul, minden hónap 18-án, vagy ha ezen nap ünnepnapra esnék, az ezt követő napon közgyűlést tart.

Ugyancsak ezen határozatában azt is elhatározta, hogy az abban elrendelték foganatosítására egy 40 tagból álló bizottságot küld ki, mely bizottság elnökét maga választja s melynek az alispán és tiszti ügyész hivatalból tagjai.

A vármegye közönségének szóban levő határozatát az 1886. évi XXI. t.-cz. 10. §-a alapján felülvizsgálván, annak fentebb említett részeit, mint törvénybeütközőket megsemmisitem.

A határozatnak azon része, melyben a törvényhatósági bizottság közgyűlése kimondotta, hogy minden hó 18-án közgyűlést tart, megsemmisítendő volt, mert az az 1886. évi XXI. t.-cz. 46. §-ába ütközik, melynek rendel-

kezése szerint, a rendszeres közgyűlések határnapjai szabályrendeletileg, tehát miniszteri jóváhagyás mellett állapítandók meg, rendkívüli közgyűlést pedig a törvényhatósági bizottság határozata alapján ugyan vagy saját kezdeményezéséből, de mindig szükséghez képest egyet-egyét a főispán hívhat össze.

A határozatnak azon részét pedig, melylyel a határozatban elrendeltek foganatosítására egy 40 tagból álló bizottságot küldött ki, meg kellett semmisítenem azon indokból, mert ha a határozat, mint törvénytelen általam megsemmisített, az abban foglalt törvényellenesnek nyilvánított rendelkezések végrehajtására kirendelt bizottság alakítása is törvénytelen és semmis.

Ezen indokból tehát a bizottság működését ezennel megszüntetem s a vármegye közönségének eltiltom, hogy székházának helyiségeit ezen bizottság rendelkezésére bocsássa s ugyancsak eltiltom a törvényhatósági alkalmazottakat az ezen bizottsággal való minden hivatalos érintkezéstől is.

Egyuttal ezen rendeletemet az 1886. évi XXI. t.-cz. 19. §-a értelmében, az állam veszélyeztetett érdekeire tekintettel, azonnal és feltétlen végrehajtandónak jelentem ki, s a vármegye alispánját a hivatkozott törvény 68 §. d. pontja értelmében annak azonnali végrehajtására utasítom és felhívom, hogy ennek megtörténtéről hozzám 8 nap alatt annyival is inkább tegyen jelentést, mert a mennyiben a kívánt jelentés a kitűzött határidőre be nem érkeznék, azt olybá fogom tekinteni, hogy a rendelet végrehajtása megtagadtatott.

Ezen rendelet kiadására az indokot kétségen kívül az alkotmányvédő bizottságnak azon erős hazafiai érzéstől vezetett beavatkozása és ténykedése okozta, melylyel a közgyűlés határozatainak előkészítésében, az ellentállás szervezésében részt vett; — nemcsak, de a küzdelem alatt esetleg anyagi károsodást szenvedő tisztviselőknek kártalanítása céljából a maga kebelében úgy, mint a vármegye területén is, mozgalmat is indított meg, s ezen célra 40 ezer koronát biztosított. Ezen rendelet a törvényhatósági bizottság által, tekintettel arra, hogy a 40-es bizottság ugyanezen közgyűléshez megbízatásáról lemondását már amugy is bejelentette, tudomásul vétetett.

* * *

Ezen küzdelemnek folyama alatt időközben a vármegye a személyi változásokkal járó izgalmaknak is ki volt téve. November hó folyamán bekövetkezett ugyanis Hollaki Arthur főispánnak ezen állásától való felmentése és Ugron Jánosnak főispánná történt kinevezése. A törvényhatósági bizottság, november 14-én tartott közgyűlésében, Hollaki Arthur volt főispánnak a vármegye érdekében hat éven keresztül kifejtett sikeres tevékenységeért jegyzőkönyvi elismerés és köszönet szavazását, s ennek vele jegyzőkönyvi kivonatban leendő közlését határozta el.

A november hó 11-én tartott vármegyei közgyűlés foglalkozott az újonnan kinevezett főispán Ugron János beiktatásának kérdésével, mely alkalommal a közgyűlés többsége kimondotta, hogy őt főispáni székébe beiktatja, tőle az esküt beveszi, mert multjára való tekintettel meg van győződve arról, hogy törvényteleniséget elkövetni nem fog. A főispáni eskütétel az 1905. évi november hó 14-én tartott közgyűlésen történt meg.

A) BELÜGYMINISZTERIUM ÜGYKÖRE.

I. Törvényhatósági ügyek.

Törvényhatósági bizottságunk az elmúlt 1905. év folyamán összesen 9 és pedig 3 rendes és 6 rendkívüli közgyűlést tartott, a bizottsági tagok élénk érdeklődése és részvétele mellett. A hozott határozatok igen nagy részét a nemzeti ellenállás tárgyában tett intézkedések képezik. Ezeken felül szabályrendeletek alkottattak: a vármegye területén levő fürdők és gyógyhelyekről, a korcsmák, vendéglők, sörházak és pálinka mérésekről, a szarvasmarha, sertés és jutenyésztésről; kimondatott egy Parajdon felállítandó szolgabírói kirendeltség szervezése, a mely azonban a költségekre tekintettel felsőbb hatósági jóváhagyásban nem részesült. Életbe léptetett a törvényhatósági útkaparók

Kimu-

Udvarhelyvármegye tulajdonát képező pénz-

Folyószám	Az alapok megnevezése	Bevé-	
		készpénz	
		kor.	fill.
1	Háztartási pénzalap	192275	27
2	Ut	228018	12
3	Kórház fenntartási	79237	50
4	Kórház tőke	3549	46
5	Betegápolási	201	80
6	Rendelkezési	8091	53
7	Tisztviselői nyugdíj	32287	05
8	Körjegyzői nyugdíj	35343	81
9	Közigazgatási letét	156211	85
10	Községek vasuti	92	80
11	Fuvarpótlási	—	—
12	Katona beszállásolási	583	17
13	Állategészségügyi kih. fel. bírság pénzalap	2	—
14	Állattenyésztési pénzalap	934	34
15	Tenyészállat vizsg.	9503	31
16	Erdőőrzési	21440	09
17	Tűzoltó szerek	1307	43
18	Tűzoltó jutalom	37	—
19	Megyeház építési	36328	25
20	Mezőrendőri szolgálati könyvek beszerzési pénzalap	544	90
21	Marhalevél űrlap pénzalap	840	74
22	Állami m. kir. anyakönyvezető pénzalap	21766	49
23	Gőzfertőtlenítő gép beszerzési	245	41
24	Homoródfürdő	—	—
25	Távbeszélő	779	62
26	Ebadó	1778	60
27	Viczinális mérnöki díj	uralapban	—
28	Vármegyei monographia	2746	88
29	Megyeház átalakítás	828	62
30	Csiszér György-féle	413	04
31	Tisztviselői könyvtár	264	61
32	Segélyezési	—	—
	Összesen	835953	69

nyugdíjintézete, határozat hozott 10 új körjegyzői állás szervezése és a körjegyzői körök ujabbi beosztása tárgyában, a homoródlánci szolgabírói szolgabírói állás rendszeresítése tárgyában, a mely határozat azonban felsőbb hatóságilag jóvá nem hagyatott.

II. Megyei háztartás.

A mi az egyes vármegyei alapok rendeltetését illeti, ezt az előző évi jelentésemben egyenkint ismertetvén, arra ez alkalommal is ujjal kiterjeszkedni fölöslegesnek tartom.

A vármegye tulajdonát képező és gyümölcsözőleg elhelyezett egyes alapok készletét az alábbi kimutatás tünteti föl.

tatás

alapoknak 1905. évi december hó 31-ik zárlatáról.

tel	Kiadás						Maradvány				
	érték		készpénz		érték		készpénz		érték		
	kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.	
—	—	190328	68	—	—	1946	59	—	—	—	—
920000	—	m.évi 47780 hiány 150607	01 27	—	—	29650	84	920000	—	—	—
25000	—	85434	11	—	—	—	—	25000	—	—	—
25332	54	3549	46	3300	—	—	—	22032	54	—	—
—	—	147	25	—	—	54	55	—	—	—	—
4929	50	6410	41	3500	—	1681	12	1429	50	—	—
114543	71	28045	99	—	—	4241	06	114543	71	—	—
66124	07	34482	19	—	—	861	62	66124	07	—	—
523748	29	145335	15	228210	28	10876	70	295538	01	—	—
—	—	92	80	—	—	—	—	—	—	—	—
19585	09	—	—	12908	17	—	—	6676	92	—	—
38718	75	883	17	30274	12	—	—	8444	63	—	—
2101	63	—	—	—	—	2	—	2101	63	—	—
3563	80	882	34	3563	80	52	—	—	—	—	—
—	—	9420	40	—	—	82	91	—	—	—	—
—	—	17496	86	—	—	3943	23	—	—	—	—
530	88	1307	43	—	—	—	—	530	88	—	—
29	50	29	50	—	—	7	50	29	50	—	—
9979	04	24617	66	—	—	11710	59	9979	04	—	—
516	20	536	20	—	—	8	60	516	20	—	—
829	91	840	74	—	—	—	—	829	91	—	—
—	—	21766	49	—	—	—	—	—	—	—	—
2507	93	207	—	—	—	38	41	2507	93	—	—
139	03	—	—	—	—	—	—	139	03	—	—
1088	52	762	92	762	92	16	70	325	60	—	—
21280	47	1656	30	—	—	122	30	21280	46	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
326	40	2691	35	326	40	55	53	—	—	—	—
—	—	828	62	—	—	—	—	—	—	—	—
43028	98	404	48	28824	46	8	56	14204	52	—	—
65	90	264	61	65	90	—	—	—	—	—	—
208	33	—	—	—	—	—	—	208	33	—	—
1824178	46	776783	39	311736	05	65360	91	1512442	41	—	—

A múlt évben »Segélyezési alap« czimen egy új alap létesített, mely alap jövedelme segélyezésekre, reprezentationális és ehhez hasonló kiadások fedezésére fordítottatik.

Az eddig fennállott »Állattenyésztési« és »Tenyészállatvizsgáló« pénzalapok »Állattenyészési« pénzalap czimen egyesítették, mely alapnak célja az apaállatok vizsgálásával felmerülő költségek fedezése, valamint a megyei állattenyésztés emelése és segélyezése.

Az eddig »Községek italmérési«, »Vasuti részvénytőke«, »Tisztviselői könyvtár« és »Homoród-fürdő« czimen kezelt pénzalapok további forgalom hiányában megszűntek.

Az eddig fennállott »Fuvarpótlási pénzalap« és »Viczinális uti átalány pénzalap« mint külön alapok meg lettek szüntetve és a kezelés egyszerűsítése szempontjából előbbi alap vagyona letéltileg, utóbbi alap vagyona a közuti pénzalapnál kezeltetett.

Vármegyei pótdadó az 1905. évben az 1883. évi XV. t.-cz. alapján két czimen volt kivette, u. m.: vármegyeházépítési pótdadó 3%-ban és tisztii nyugdíj pótdadó — az előző 1904. évi másfél %-al szemben — 0.5%-ban.

A vármegyei tisztviselői nyugdíjalapnak 1904. év végén készpénz maradványa 9525 K. 68 f., takarékpénztári betét maradványa 114543 K. 71 fillér.

1905. évre kivetett 0.5%-os tisztviselői nyugdíj pótdadó

összege az 1904. év végén pótdadó hátrálékkal . . . 9150 K. 96 f.

Ebből 1905. évben befolyt . . . . . 5198.19} 5206 K. — f.

» » » töröltetett . . . . . 7.81} —————

1905. év végén maradt hátrálék . . . 3944 K. 96 f.

A vármegyei tisztviselői nyugdíjalapból 1905. év végén nyugdíjat élveztek a következők: 1. Antonya János 120.—, 2. Özv. Soó Károlyné 720.— (90 k. nev. jár.) 3. Jakab Dánielné 220.—, 4. Kénosi Béla 1550.64. 5. Kelemen Pál 183.60. 6. Dimén Sándorné 400.—, 7. Pálffy Ferenczné 871.20. (255.60 k. nevelési jár.) 8. Török Bodogné 743.60. (190.— nevelési jár.) 9. Simonffy Sámuelné 500.—, 10. Jakab Gyula 2904.—, 11. Ugron Istvánné 1000.—, 12. Márton Pálné 220.— (132 k. nev. jár.) 13. Szabady Ferenczné 760.—, 14. Ungvári Mózes 617.70. 15. Nagy Ferencz 700.—, 16. Ferenczy Gyula 2240.—, 17. Daradics Istvánné 250.—, 18. Ferenczy Károly árvái (276.10 k. nevelési jár.) 19. Felszegi Dénesné 500.—, (50.— k. nev. jár.) 20. Bencze Dénes 1000.—, 21. Boér István 684.—, 22. Barabás Dénes 456.—, 23. Vass Mózes 193.60. 24. Benkő Andrásné 170.—, 25. Br. Gamerra Oszkár 844.—, 26. Lukácsffy Dénes 1632.—, 27. Pongrácz Sándor 210.—, 28. Gróf Lázár Ádám árvái (1440.— k. nev. jár.) 29. Pál Sándor 294.—, 30. Kovács József 702.—. Összesen 20686 K. 34 f. (2433 k. 70. f. nevelési járulék).

III. Központi ügyviteli és ügyforgalom.

A múlt évben ügyvitel tekintetében lényegesebb észrevétel fel nem merült. A vármegye főispánja részéről ismételtlen megtartott s hivatal vizsgálatnak is beillő számonkérő szék eredménye képen jelenthetem, hogy hátrálékos ügydarab ezen alkalmakkor egyáltalán nem találtatott s az ügyvitel tekintetében sem emeltetett kifogás.

Személy változások az 1905. év folyamán a következők voltak.

A grf. Lázár Ádám elhunytá folytán megüresedett főjegyzői állásra a f. évi tavaszi rendes közgyűlésen Ádám Albert I. aljegyző tb. főjegyző választatott meg. A megválasztása folytán megüresedett I. aljegyzői állás Szabó Gábor vm. III. aljegyzővel, a III. aljegyzői állás pedig dr. Sebesi Jánossal tölthetett be.

Közigazgatási gyakornokká Lakatos Tivadar és dr. Majthenyi Miklós nevezettek ki, előbbi az oklándi szolgabírói hivatalhoz, utóbbi pedig a központba rendeltetett szolgálat tételre.

A mi az alispáni hivatal ügyforgalmát illeti, ez a megelőző évihez képest nemigen mutat változást, kivéven az utlevél ügyeket, mely az alispáni hivatalnak a kívándorlás jelenlegi méretei mellett annyi dolgot ad, hogy egy referensnek majdnem teljes munkarejét igénybe veszi, s ha a tisztvisetők létszám a gyakornoki állás betöltésével nem szaporodott volna, ugy a munkatorlódás feltétlenül és állandó jelleggel bekövetkezett volna.

A vármegye központi ügyforgalmát a következő kimutatás tünteti fel:

Folyósz.	Beadványi jegyzőkönyv czime	1905-ben	1905-ben	Függő-
		be- érkezett	elin- tézett	ben maradt
ü g y d a r a b				
1	Alispáni (és kihágási) beadványi jegyzők.	9347	9316	30
2	Központi választmányi » »	127	127	—
3	Számvevőségi:			
	a) beadványi jegyzőkönyvbe . . .	3019	3010	9
	b) számvevői tárgyalásra leadott .	2809	2809	9
	c) számv. ellenjegyz. lead. utalvány	762	762	—
4	Tiszti ügyészi beadványi jegyzőkönyvbe	69	64	5
5	Tisztviselői nyugdíj választm. jegyzők. .	7	7	—
6	Központi árvaszéki beadványi jegyzők. .	14624	14456	168
7	Közigazg. és erdészeti biz. » » . . .	2781	2643	138
8	Iparfejlesztő bizottsági beadványi jegyzők.	47	47	—

Ezen az alispáni iktatóra érkezett ügydarabokból elintézett: alispán 581 drb, főjegyző 1983 drb, I. aljegyző 1566 drb, II. aljegyző 1364 drb, III. aljegyző 1106 drb, közigazgatási gyakornok 2410 drb, főorvos 595 drb, állatorvos 414 drb, államépítészeti hivatal 291 drb, tiszti ügyész 336 drb, számvizsg. 1971 drb, levéltárnok 754 darabot. Összesen **13571** drb.

Hogy az összes elintézett darabok száma nem egyezik meg az iktatóra érkezett darabok számával, annak oka az, hogy az iktatóra érkezett számok között az adnumerum számok nem szerepelnek, holott elintézés tekintetében azokkal teljesen egy elbánás alá kell hogy essenek, s a tevékenység kimutatásánál figyelmen kívül nem hagyhatók.

IV. Községi ügyek.

A vármegye területén levő 1 rendezett tanácsu város és 134 község vagyonjövendelmét és a községi közszükségletek fedezésére igénybe vett községi pótdadó százalékok feltüntető adatokról egybeállított kimutatást az alábbiakban van szerencsém bemutatni.

A kimutatásba, egybehasonlítás céljából, a községi pótdadóknak nem csupán a tárgyalás alatt álló 1905. évi, de 1904. évi összegét is felvettem.

Folyószám	Község neve	Szükséglet		Fedezet		Felesleg		Hiány		Pótadó ‰		Jegyzet
		kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	1905.	1904.	
1. Székelyudvarhelyi r. tan. város.												
1	Székelyudvarhely v.	151892	121200	152013	76000	121	64000	—	—	30	30	
2. Udvarhelyi járás.												
1	Agyagfalva	4130	011	4147	311	17	30	—	—	20	20	
2	Atyha	3202	59	3202	59	—	—	—	—	28	6	
3	Árvátfalva	592	51	592	51	—	—	—	—	85	85	
4	Székelybethehlfalva	2628	17	2663	—	34	83	—	—	50	60	
5	Béta	1038	94	1038	94	—	—	—	—	48	50	
6	Bikafalva	989	81	994	29	4	48	—	—	30	50	
7	Bogárfalva	1504	98	1525	36	20	38	—	—	50	50	
8	Felsőboldogfalva	2017	39	2159	—	141	61	—	—	—	—	
9	Bögöz	4243	24	4253	24	10	—	—	—	20	25	
10	Décsfalva	874	38	874	38	—	—	—	—	130	140	
11	Székelydobó	2264	92	2264	92	—	—	—	—	40	75	
12	Székelyfancsal	993	51	993	51	—	—	—	—	70	90	
13	Farczád	1563	08	1563	08	—	—	—	—	—	—	
14	Farkaslaka	3415	10	3415	10	—	—	—	—	67	60	
15	Fenyéd	2256	75	2257	98	1	23	—	—	50	60	
16	Hodgya	1058	87	1058	87	—	—	—	—	20	25	
17	Kadiczfalva	1855	30	1855	30	—	—	—	—	82	80	
18	Kecsetkisfalud	1479	13	1489	13	10	—	—	—	73	73	
19	Küküllőkeményfalva	2221	74	2226	48	4	74	—	—	20	—	
20	Korond	8153	96	8153	96	—	—	—	—	60	60	
21	Székelylengyelfalva	1472	37	1472	37	—	—	—	—	70	80	
22	Székelymagyarós	957	99	969	31	11	32	—	—	40	40	
23	Nyikómalomfalva	2915	09	2915	09	—	—	—	—	60	40	
24	Mátisfalva	901	32	906	32	5	—	—	—	50	40	
25	Máréfalva	2761	98	2763	—	1	02	—	—	20	30	
26	Óczfalva	732	19	742	19	10	—	—	—	70	70	
27	Szentegyházásfalva	5243	34	5368	48	125	14	—	—	—	25	
28	Kápolnásfalva	12297	85	13021	24	723	39	—	—	—	—	
29	Oroszhegy	6699	62	6699	62	—	—	—	—	67	67	
30	Parajd	5580	49	5650	49	70	—	—	—	50	50	
31	Székelypálfalva	1287	42	1287	42	—	—	—	—	80	80	
32	Patakfalva	1530	48	1536	48	6	—	—	—	50	50	
33	Alsósófalva	4517	06	4558	26	41	20	—	—	65	65	
34	Felsősófalva	4037	12	4047	12	—	—	—	—	60	60	
35	Sükő	1035	88	1042	80	6	92	—	—	—	—	
36	Székelyszentkirály	2919	82	2919	82	—	—	—	—	55	55	
37	Szentlélek	1803	81	1803	81	—	—	—	—	63	70	
38	Székelyszenttamás	849	12	849	12	—	—	—	—	33	40	
39	Tibód	535	32	539	32	4	—	—	—	40	50	
40	Úlke	1620	28	1660	38	40	10	—	—	42	39	
41	Vágás	1792	59	1806	89	14	30	—	—	50	50	
42	Firtosváralfa	1054	30	1054	30	—	—	—	—	70	86	
43	Zetelaka	16927	45	16947	45	20	—	—	—	59	47	
3. Kereszturi járás.												
1	Magyarandrásfalva	700	66	700	66	—	—	—	—	67	60	
2	Székelyandrásfalva	1165	50	1165	50	—	—	—	—	60	60	
3	Benczéd	932	48	932	48	—	—	—	—	—	—	
4	Bethfalva	8881	62	8879	61	—	—	2	—	35	30	
5	Alsóboldogfalva	1608	23	1632	23	24	—	—	—	30	47	
6	Bordos	2490	27	2531	95	41	68	—	—	80	30	
7	Bözöd	2905	67	2905	67	—	—	—	—	60	20	
8	Bözödujfalu	1957	80	1957	80	—	—	—	—	80	44	

Folyószám	Község neve	Szükséglet		Fedezet		Felesleg		Hiány		Pótadó ‰		Jegyzet
		kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	1905	1904	
9	Csehétfalva	1209	31	1209	31	—	—	—	—	76	65	
10	Csekefalva	1555	27	1555	27	—	—	—	—	47	30	
11	Csöb	1743	69	1743	69	—	—	—	—	35	—	
12	Erked	13930	66	13930	66	—	—	—	—	—	—	
13	Etéd	4598	01	4558	01	60	—	—	—	22	—	
14	Enlaka	1403	66	1411	66	8	—	—	—	24	—	
15	Magyarfelek	1193	18	1204	—	10,82	—	—	—	51	65	
16	Fiatfalva	2629	52	2629	52	—	—	—	—	49	53	
17	Gagy	3491	45	1906	48	—	—	1594	87	122	44	
18	Magyarhidegkut	1002	06	1002	06	—	—	—	—	60	60	
19	Székelyhidegkut	1104	17	1104	17	—	—	—	—	80	80	
20	Kadács	1017	32	1017	32	—	—	—	—	19	—	
21	Székelykeresztur	19625	21	19625	21	—	—	—	—	23	26	
22	Kobátfalva	1361	13	1361	13	—	—	—	—	—	—	
23	Köröspatak	2982	81	2982	81	—	—	—	—	33	15	
24	Küsmöd	1148	72	1148	72	—	—	—	—	42	45	
25	Kisgalambfalva	1927	05	1237	05	10	—	—	—	60	45	
26	Kiskede	813	31	813	31	10	—	—	—	86	86	
27	Kissolymos	2918	63	2918	63	—	—	—	—	50	48	
28	Firtosmartonos	1624	82	1625	02	—	20	—	—	50	50	
29	Medesér	1413	14	1423	14	10	—	—	—	42	45	
30	Nagygalambfalva	3580	03	3580	03	—	—	—	—	60	70	
31	Nagykede	749	75	749	75	—	—	—	—	43	43	
32	Nagysolymos	2305	26	2305	26	—	—	—	—	43	44	
33	Rava	2550	93	2550	93	—	—	—	—	14	25	
34	Rugonfalva	1384	38	1384	38	—	—	—	—	32	32	
35	Siménfalva	2585	05	2585	05	—	—	—	—	50	53	
36	Siklód	2919	48	2919	48	—	—	—	—	48	47	
37	Szederjes	1487	63	1487	63	—	—	—	—	64	73	
38	Szokolma	939	09	939	09	—	—	—	—	58	64	
39	Székelyszállás	1875	96	1875	96	—	—	—	—	50	50	
40	Szentábrahám	1865	84	1865	84	—	—	—	—	38	35	
41	Szentdemeter	2117	—	2206	68	89	68	—	—	57	48	
42	Székelyszentmihály	1139	94	1139	94	—	—	—	—	47	49	
43	Székelyszentmiklós	585	30	585	30	—	—	—	—	71	73	
44	Tarcsafalva	1079	64	1079	64	—	—	—	—	78	57	
45	Tordátfalva	1184	70	1184	70	—	—	—	—	52	53	
46	Ujszékely	2631	69	2631	69	—	—	—	—	34	46	
47	Székelyvécze	2058	52	2058	52	—	—	—	—	20	20	
48	Magyarzsákok	2137	87	2137	87	—	—	—	—	55	40	
49	Székelyszenterzsébet	3100	10	3100	10	—	—	—	—	60	60	

4. Homoródi járás.

1	Abásfalva	1969	34	1960	34	—	—	9	—	40	25	
2	Ábránfalva	487	12	486	34	—	78	—	—	55	56	
3	Homoródalmás	14333	72	13851	91	—	—	481	81	45	79	
4	Kisbaczon	2281	44	2281	44	—	—	—	—	89	—	
5	Bardocz	3800	01	3820	01	20	—	—	—	99	99	
6	Bágy	1327	72	1347	86	20	14	—	—	35	35	
7	Homoródbene	4419	14	4434	77	15	63	—	—	30	30	
8	Bibarczfalva	2218	—	300	—	—	—	1988	10	70	62	
9	Homoróddaróc	14095	—	14499	—	404	—	—	—	—	—	
10	Székelydália	2078	51	2078	51	—	—	—	—	32	15	
11	Székelyderzs	2765	66	2765	66	—	—	—	—	22	22	
12	Ege	1313	84	1313	84	—	—	—	—	—	120	
13	Erdőfüle	3401	98	576	12	—	—	2825	86	50	70	
14	Gyepes	1400	02	1400	02	—	—	—	—	100	100	
15	Magyarhermány	4218	19	4218	19	—	—	—	—	120	—	
16	Homoródjánosfalva	2249	43	2249	40	—	—	—	03	—	—	

Folyószám	Község neve	Szükséglet		Fedezet		Felesleg		Hiány		Pótadó %		Jegyzet
		kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	kor.	f.	1904	1905	
17	Jásfalva	980	38	549	40	—	—	430	98	85	—	
18	Kányád	3600	69	3587	69	—	—	13	—	50	—	
19	Karácsonyfalva	6014	34	6110	34	96	—	—	—	50	50	
20	H.-keményfalva	1696	01	1741	80	45	79	—	—	—	—	
21	Kénos	1277	62	1287	62	10	—	—	—	70	70	
22	Lokod	1562	88	1573	60	10	72	—	—	90	—	
23	Lövete	8728	16	8728	16	—	—	—	—	—	—	
24	Miklósfalva	1593	63	1593	63	—	—	—	—	143	95	
25	Székelymuzsna	2627	50	2627	50	—	—	—	—	24	28	
26	Oklánd	2952	22	2952	22	—	—	—	—	30	30	
27	Olasztelek	3051	76	3134	52	82	76	—	—	44	44	
28	Petek	2229	79	2229	79	—	—	—	—	47	40	
29	Felsőrákos	3110	32	1252	06	—	—	1958	26	25	30	
30	Recsenyed	1001	26	1021	26	20	—	—	—	50	50	
31	Homoródremete	1093	21	1093	21	—	—	—	—	50	50	
32	Sándortelke	670	32	670	32	—	—	—	—	100	100	
33	Székelyszáldobos	2455	44	2495	44	40	—	—	—	25	26	
34	Székelyszentlászló	727	18	734	13	7	—	—	—	57	57	
35	Székelyszentmárton	3946	06	4018	20	72	14	—	—	69	—	
36	Székelyszentpál	2421	10	2429	10	3	—	—	—	50	50	
37	Székelyszentpéter	1309	96	1309	96	—	—	—	—	—	35	
38	Telekfalva	1182	97	1182	94	—	—	—	—	50	—	
39	H.-ujfalu	1936	26	1936	26	—	—	—	—	30	—	
40	Vargyas	3605	40	1941	95	—	—	1973	45	30	35	
41	Városfalva	1752	75	1752	75	—	—	—	—	70	—	
42	Székelyzsombor	10705	03	10715	03	10	—	—	—	—	—	

A fenti kimutatásban foglalt egyes községeknél mutatkozó pótadó százalék emelkedésének és csökkenésének okai a következők:

Alfalu a 22% pótadó növekedést különféle bevételekből 430 kor. csökkenése, térítvényekből 200 kor. csökkenés, irodai költségek és előre nem látható kiadások növekvése okozza.

Székelybethlenfalva a 10% pótadó csökkenése az épület fenntartási költség kevesbedésében leli magyarázatát.

Béta a 2% pótadó csökkenést a szolgaszemélyzet béréneél előállott megtakarítás magyarázza.

Bikafalva a 20% pótadó csökkenés oka az épületfenntartási költségek kevesbedése

Bögöz az 5% pótadó kevesblet itt is az épület fenntartási költség kevesblettel indokolható.

Décsfalva a 10% csökkenést az irodai szükségleteknél eszközölt megtakarítás indokolja.

Székelydobó a 35% pótadó csökkenés a szükségleti részben téves összegezésből előállott 400 kor. többlet kiegyenlítésében leli magyarázatát.

Székelyfancsal a 20% pótadó csökkenés egyfelől a nagyobb pénztári maradvány, másfelől pedig a pótadó hátrálékok felszaporodásában leli indokát.

Farkaslaka a 7% pótadó többletet az épületfenntartási költségek növekedése és a községi faiskolához beszerzett csemeték költsége igazolja.

Fenyéd a 10% csökkenést a megelőző pénztári maradvány 100 kor. és a községi ingatlanokból származó több jövedelem indokolja.

Hodgya az 5% apadást az előre nem látható kiadások mérséklése igazolja.

Kadicsfalva a 2% növekvést a megelőző évi pénztári készlet kevesbedése magyarázza meg.

Küküllökeményfalva a pótadót részint az előre nem látható jövedelem csökkenése, másfelől az épületfenntartási költség többlet és a szolgaszemélyzet béremelése okozza.

Székelylengyelfalva a 10% apadást részint a községi fekvők több jövedelme, részint pedig az előre nem látható kiadások mérséklése indokolja.

Nyikómalomfalva a 29% emelkedést a segédjegyzői fizetés beállítása, menckézházi dajka bértöbblete és a községi előljárók utiátalány emelkedése indokolja.

Mátisfalva a 10% emelkedést részint a VIII. rovat előre nem látott jövedelem csökkenése, másfelől pedig az irodai szerekre igényelt nagyobb mérvű kiadásban leli magyarázatát.

Máréfalva a 10% apadást az előre nem látott jövedelmek 330 kor.-ban előálló újabb bevételében leli indokát.

Szente gyházassfalva a pótdót a szükségleti részben beállított kiadások, egymint a tisztviselők fizetése, napdíjak és utiköltségek czimén beállított összegek helyesbítése illetve mérséklése teszi feleslegessé.

Székelyszentlélek a 7% apadás részint a pénztárnoki fizetésnek 60 koronával kevesbedése, részint a kéményseprői díj 12 kor. beszüntetése, és másfelől az épületfenntartási költségek apadásában leli magyarázatát.

Székelyszenttamás a 7% pótdó csökkenés egyfelől a kiadási VII. rovat csendőr járőr és tisztiszállásra előirányzott 22 kor., másfelől a kiadási XI. rovat előre nem látható költségek részben törlése, részben mérséklésében leli indokát.

Tibód a 10% pótdó apadás az előre nem látható kiadások 30 kor. csökkenésében találja indokát.

Úlke a 3% pótdó emelkedést az előre nem látott jövedelmek kimaradása igazolja.

Firtosváralfja a 16% kevesbet a megelőző évi nagyobb pénztári készlet beállítása folytán származott.

Zetelaka 12% emelkedést a butoratra előirányzott 160 kor. és a községi iskola kijavítására szánt 1200 kor. újabb költség indokolja.

Magyarandrásfalva a 7% emelkedést a komlósvölgyi hid építési költsége okozza.

Betsfalva az 5% pótdó növekedést az iskolaépítésre felvett 7000 kor. kölcsön évi 400 kor. részlettörlesztése teszi indokoltá.

Alsóboldogfalva a 17% pótdó csökkenés részint az épületfenntartási költségnek 100 koronával, másfelől az előre nem látott kiadásoknak 464 koronával kisebb összegben beállításában leli indokát.

Bordos az 50% emelkedést az ujlak—zsákodi, bordos—sz. szállási és csöbi utakon szükségelt uti építmények költségei okozzák.

Bözöd a 40% emelkedést a szükséglet XI. rovat előre nem látható költségek 300 kor. többlet előirányzásában leli magyarázatát.

Bözödujfalva a 36% emelkedést egyfelől a 255 k. 50 f. kiadandó hátrálék, részint pedig az utak javítására szükségelt 160 kor. költség okozza.

Csehétfalva a 11% pótdó többlet a szükségleti rész, épületfenntartási 170 kor. költség többlettel van indokolva.

Csekefalva e községnél a pótdó emelkedés 17% százalék, minek oka egyfelől a községi fekvőségekből befolyó jövedelem kevesbet, másfelől a komlósvölgyi hidnak 152 kor. költsége előirányzata.

Csöb a pótdó beállítását az ujlak—szentdemeter—bordos—ravai uton szükségelt építményekből a községre eső 345 k. 40 f. hozzájárulási költség indokolja.

Étéd a pótdó kivetését műtárgyak építésére előirányzott 428 k., az épületfenntartási költség többlet 170 k. s az előre nem látható kiadások emelkedése indokolja.

Énlaka a pótdó beállítását azon körülmény tette elkerülhetetlenné, mert a közbirtokosság a költségekhez eddig való hozzájárulását megvonta.

Magyarfelek a 14% apadást a megelőző évről átjött pénzmaradvány többlet és a pótdó hátrálékok nagyobb mérvű befizetése indokolja.

Fiatfalva a 4% apadást a szükségleti czimén az adótarozások helyesbítése és az előljárók szállásbére mérséklése indokolja.

Gagy 78% pótdó emelkedés a tüzoltó fecskendő árának és kamatjának kicgyenlítése végett, mi 1504 k. 87 f. tesz ki, állott elő.

Kadács a pótdadó kivetést a fedezeti rész, előre nem látott jövedelmek kimaradása okozza.

Székelykeresztúr a 3% pótdadó csökkenés a fedezeti rész II. és III. rovat alatti többlet jövedelem, másfelől a szükségleti rész VIII. és IX. rovat alatti költség megtakarításokban leli indokát.

Körispatak a pótdadó emelkedést az előre nem látott jövedelem kimaradása, másfelől a közsegi adótartozások szaporodása, az előljárók fizetésének 150 koronával növekvése s az irodai költségek növekvése okozza.

Kösmöd a 3% apadást a szolgazemélyzet bérénél eszközölt 77 kor. megtakarítás, az irodai költségek apadása indokolja.

Kisgalambfalva a pótdadó 15%-al növekvése a fedezeti rész fekvőségek jövedelmének 180 koronával csökkenése és az előre nem látott jövedelmek teljes kimaradásában leli indokát.

Kissólymos a 2% emelkedés a közsegi fekvőségek jövedelmének több mint 800 kor. apadásával indokolható.

Medesér a 3% pótdadó csökkenése a megelőző évi 422 kor. pénztári maradványban leli magyarázatát.

Nagygalambfalva a 10% csökkenés egyfelől a közsegi fekvőségek és jogok jövedelmi többletében, másfelől az előre nem látható kiadásoknak 2533 kor. apadásában leli magyarázatát.

Rava a 11% pótdadó kevesblet tekintettel az előző évi 197 kor. pénztári maradványra, a kevesebb mérvű közsegi adókra és a nagymérvű pótdadó hátrálékra -- fenti %-ra mérsékelte.

Siménfalva a 3% apadás az előző évi pénztári maradvány 59 k. 47 f. beállításával magyarázható.

Szederjes a pótdadó kevesblet részint az előre nem látott jövedelem címén előirányzott 100 kor., részint a különemű adóknál törölt 40 k. 57 f. betegápolási pótdadótól származnak.

Szolokma a 6% apadást a mult évek pótdadóhátrálékai felszaporodása magyarázza meg.

Szentábrahám a 3% pótdadó többlet a komlósvölgyi hid építéséhez 136 koronával való hozzájárulásból származik.

Szentdemeter a 9% pótdadó növekedést az ujlak, m.-zsákod, szentdemeter, ravai utvonalon igényelt munkálatok indokolják.

Székelyszentmihály a pótdadó apadás részint a közsegi fekvőségek nagyobb jövedelme, részint az előre nem látható kiadások kevesbedése folytán állott elő.

Székelyszentmiklós a 2% apadást az előre nem látható kiadások kevesbedése igazolja.

Tarcsafalva a 21% pótdadó emelkedés a firtosmartonosi cserép csürnél építendő hid és a tarcsafalva—csehétfalvi uton szükségilendő karfák költségében leli magyarázatát.

Ujszékely a 12% apadás az előző évi nagyobb pénztári maradvány 772 kor. beállításával magyarázható.

Magyarzsákod a 15% pótdadó emelkedés oka az ujlak—m.-zsákod—szentdemeteri utvonalon végzett munkák után a községre háramló költség többlet.

Abásfalva a 15% növekedést a 31.70 tisztii nyugdíj pótdadó, 30 k. adóügyi segédmunkás díja, 30 k. utiatalány beállítása és az 500 kor. korcsmaház építési költség indokolja.

Homoródalmás a 34% pótdadó csökkenést a 60.000 kor. inségkölcson II. törlesztése címén befolyó 7500 kor. törlesztési részlet indokolja.

Kisbaczon a pótdadót a közbirtokosság ez évre jövedelmeiből nem fedezhetvén a kiadásokat, s a községnak semminemű jövedelme nem lévén, ez okon kivetni kellett.

Bibarczfalva a 8% pótdadó emelkedést a megelőző évi pénztári maradvány hiánya, másfelől az irodai költségek szaporodása okozzák.

Székelydályá a 17% emelkedést a fedezeti részben VII. rovat alatt kimaradt 218 k. 77 f. jövedelem tették szükségessé.

Ége a pótdadót a Csiszér Miklóstól megvett ingatlan haszonbér jövedelme teszi feleslegessé.

Erdőfüle a 20%₀ apadást részint a nagyobb pénztári maradvány áthozatal a megelőző évről, részint a szükségleti részben X. rovatnál a kevesebb építményi költségek indokolják.

Magyarhermány községnél a közbirtokosság a szükségletekhez a hozzájárulást megvonván, más jövedelmek hiányában póttadóval kénytelen ezt fedezni.

Jásfalva a póttadókivetést a fedezeti rész előre nem látott jövedelmek elmaradása és a változatlanul fennmaradt szükségletek indokolják.

Kányád a póttadó kivetését a vett ingatlan birtokok vásárlására fölvelt 6000 és 3000 kor. kölcsönök törlesztése, a kataszt. birtokiv másolati költsége tették szükségessé.

Lókod a póttadó kivetését az iskola építésére felvett 800 korona kölcsön teszi indokolttá.

Miklósfalva 48%₀ póttadó emelkedést a Gálffy Ádám és társai erdővállalati III. o. adójának az állami adóból mint póttadóalapról elmaradása okozta 1903-ban, mi miatt 900 korona póttadó törölve lett s az adóalap csökkenésénél a póttadó százalék is emelkedett.

Székelymuzsna a 4%₀ csökkenés oda a megelőző évi 407 k. pénztári maradvány.

Petek a 7%₀ emelkedését a tüzi fecskedő és vízfordó szekér ára utáni kamat esedékessé változtatja indokolja.

Felsőrákos az 5%₀ apadást az előre nem látható kiadások csökkenése magyarázza meg.

Homoródszentmárton a póttadót a Libucz dűlőben építendő hid költsége, az 5%₀ iskolai póttadó, a megyei póttadó hátrálékok indokolják.

Homoródszentpéter ez évben póttadót kivetni nem kellett, mert az iskola építésre felvett 600 kor. kölcsön az 1904. évi póttadóval törlesztve lett.

Telekfalva a póttadó beállítását a havasi erdőbirtokosságtól a községi szükségletek fedezésére ez ideig nyert javadalmazás megszüntette tette szükségessé.

Homoródujfalu a póttadó kivetését a községháza s telek javítása és átalakítása tették szükségessé.

Vargyas az 5%₀ póttadó keveslet a szükségleti részben IV. és VIII. czim alatt 170 kor. tanítói fizetéshez hozzájárulás és 30 kor. fizetési költség törlesztésében leli indokát.

Városfalva a póttadó kivetését a közbirtokosság részéről eddigelé átengedett pénzeségly kimaradása okozza.

*

A községi költségvetések a megelőző évben is az előirt időben beérkeztek, felülvizsgáltattak és törvényhatóságilag jóváhagyattak úgy, hogy e tekintetben a legcsekélyebb fennakadás sem fordult elő. Községi zárszámadások közül a hátrálékos pár számadás is beérkezett és felülvizsgáltott.

Az előző 1904. évihez képest póttadó emelkedés mutatkozik 41 községben, apadás 37 községben.

V. Közegészségügy.

Az 1905. év közegészségügyi tekintetben általánosságban kedvező volt. A megelőző évhez viszonyítva javulás állapítható meg, mely különösen a késő tavaszi, nyári és őszi időszakban volt szembetűnő.

A köztisztasági viszonyok javítását célzó intézkedések fokozottabb mérvű keresztülvitele ez év folyamán a megelőző évinél is jótékonyabb eredményre vezettek.

A kötelezőleg fennálló bejelentések szerint a hatósági és magányakorlatot folytató orvosok összesen 532 hevenyfertőző megbetegedést jelentettek be. 511-el kevesebbet mint a megelőző évben s 554-el kevesebbet, mint 1903-ban. — E számadatokból világosan látható a fokozatos csökkenés, a minnek oka az, hogy a közönség minden

szélesebb rétegeibe megy át az a tudat, miszerint az első megbetegedési esetnek a hatóság tudomására hozatalával s az ennek folytán haladéktalanul elrendelt óvintézkedési rendszabályok szigorú fogantatásával a legtöbb esetben sikerült a bántalom járványos alakú felléptét megakadályozni, s az csak szorványos jellegű marad. — Az ellenőrzés és gyógykezelés alatt állott különböző nemű heveny-fertőző betegségben szenvedők közül meggyógyult 495, meghalt 37.

A különböző hevenyfertőző betegségek miatt 14—21 napi időtartamra bevoltak zárva a székelykereszturi unitárius elemi iskola, a székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnázium I-ső osztálya, a kisbacsoni, hétfalvi, homoródalmási, körispataki, kobátfalvi, erkei és nagygalambfalvi községi iskolák.

1905-ben Zetelaka, Farkaslaka, Márafalva, Malomfalva, Bögöz, Agyagfalva, Felsőrákos, Bardocz, Kisbaczon, Magyarhermány, Erked, Magyarfelek, Rugonfalva községekben, Székelyudvarhelyen, a székelykereszturi és székelyudvarhelyi tanintézetekben összesen 33 trachomás szembeteg állott ellenőrzés és gyógykezelés alatt; ezek közül gyógyult 18, további ellenőrzés és gyógykezelés alatt maradt 15.

Vesztett és vesztettségre gyanus eb által meg nart 6 egyén részesült a budapesti »Pasteur« intézetben jósikerű védőoltásban.

Pellagrás beteg volt összesen 7: Csekefalván 2 nő, Magyarzákodon 1 férfi, Szentdemeteren 1 nő, Körispatakon 1 nő, Siklódon 1 férfi, Székelyvéczkén 1 férfi.

A véghimlőoltást 13 hatósági orvos teljesítette, kik 3502 első és 4055 újraoltást végeztek jósikerrel.

Orvosrendőri hullavizsgálat 99 esetben végeztetett.

A nyilvántartott 6—14 év közti vakok száma 7.

A gyógyszer szükséglő közönség rendelkezésére állott 8 anya és 1 kézi gyógytár. Hivatalos megvizsgálásuk alkalmával, ugy felszerelésük, mint kezelésük szabályszerűnek találtatott.

Az egészségügyi személyzet a következő volt: 1 megyei tiszti-főorvos, 3 járási tiszti orvos, 1 városi tiszti-orvos, 8 körorvos, 1 községi orvos, 1 kórház igazgató főorvos, 1 kórházi alorvos, 1 törvényszéki orvos. — Magángyakorlatot folytatott 1 cs. kir. tényleges szolgálatban levő ezredorvos, 1 fogorvos Székelyudvarhelyen, 1 sebész Etéden.

Okleveles szülésznő volt 77, képesített halottkém 93.

✱

*

A 120 ágyra berendezett vármegyei közkórházban összesen 1300 beteg ápolatott, 821 férfi, 479 nő. Az 1300 beteg közül volt: a légzőszervek bántalmával 116 férfi, 51 nő; a vérkeringési szervek betegségeivel 11 férfi, 10 nő; az emésztési szervek bántalmával 64 férfi, 38 nő; a máj és epeútiak bajaival 5 férfi, 2 nő; a húgyszervek betegségével 23 férfi, 7 nő; az ivarszervek veneriás betegségeivel 66 férfi, 13 nő; az idegrendszer betegségeivel 37 férfi, 35 nő; bőrbántalmakkal 87 férfi, 40 nő; a mozgási szervek betegségeivel 20 férfi, 10 nő; hevenyfertőző bántalmakkal 45 férfi, 16 nő; idült fertőző betegségekkel 59 férfi, 38 nő; vérbetegségekkel 3 férfi, 2 nő; az anyagcsergáloni betegségeivel 1 férfi; elmebetegségekkel 5 férfi, 7 nő; erőszakos behatásoktól eredő bélbetegségekkel 1 férfi; egyéb betegségekkel 1 férfi, 2 nő. Ezek közül elbocsátatott gyógyultan 588 férfi, 349 nő; javulva 111 férfi, 61 nő; gyógyulatlanul 20 férfi, 14 nő; meghalt 38 férfi, 23 nő; a kórházban visszamaradt 64 férfi, 32 nő. Az ápolási napok száma 37886.

Sebészeti, nőgyógyászati, szülészeti és szemészeti műtét 353 esetben végeztetett, még pedig legnagyobb részt chloroform narkózis mellett. E műtétek közé most sem vétettek fel a sebek kezelése alkalmával szükséges kisebb beavatkozások, foghuzások, és több más fajta kisebb beavatkozások. Azonkívül kemény kötés több esetben alkalmaztatott töréseknél, fúzamodásnál, részint pedig gyógykezelés céljából idült ízületi gyulladásoknál stb., elég sokszor chloroform altatás mellett, mely beavatkozások szintén nincsenek az orvosi műtétek száma közé felvéve.

A kórház orvosi teendőit 1 igazgató-főorvos és 1 alorvos, az adminisztratív teendőket 2 tisztviselő végezte. Alkalmazva volt 1 férfi, 6 női ápoló, 1 kapus, 1 férfi cseléd és 2 mosónő.

A vízvezetékekkel kapcsolatosan és egyidejűleg tervbe vett átalakítási munkák már megkezdették. Még pedig a főépület férfi- és női osztálya számára egy-egy fürdő-

szoba építettett a régi épülethez, a folyósok pedig, tetővilágítással lettek ellátva, mivel különben nagyon sötétek lettek volna. Az alorvos lakásának konyhája az átalakítás alkalmával e célra készített világos és jóhelyiséggel cseréltetett ki, mivel a régi anyyira sötétté vált az újabb építkezés miatt, hogy nem lehetett használni. Mindkét folyósó üvegfallal el lett rekesztve hogy azokat fűteni lehessen és hogy az emeleten a férfiosztályt a nőitől el lehessen egészen különíteni. Az összes épületeknél tervbevetett többi javítási és átalakítási munkák 1906. év nyarán a vízvezetékekkel egyidejűleg végeztetnek el. E munkák kivételére a versenypályázat ez év nyarán történt meg és egyedüli pályázó Galter János helybeli építőmester volt, a ki az előírányzott 14105 kor. 05 fillér összegből 95" ₀-ot engedett és 12765 kor. 07 fillérért vállalkozott.

A vízvezeték és csatornázási munkák tervét és költségvetését, — mely az országos vízépítési igazgatóság egészségügyi mérnöki osztálya által készítettet, — a belügyminiszterium is elfogadta és engedélyezte is; azokra a versenypályázat ez év őszén megtörtént. Mivel az első pályázatnál valamennyi ajánlat drágább volt az előírányzott 30200 korona összegnél, egy második pályázatot kellett hirdetni. Erre is 5 pályázó jelentkezett, de valamennyi ajánlata mos is drágább volt az előírányzott összegnél, s így ezek közül a legolcsóbban vállalkozó Neumann Lajos budapesti mérnök vállalkozót kellett megbizni 31521 kor. 97 fillér létesítési összeggel, a munkák kivételével. Vele a szerződés megkötetett és az 1906-ik év ápril 15-én köteles a munkákat elkezdni és attól számítva 12 hét alatt teljesen elkészíteni. Evvel ez az ügy is megvalósuláshoz jut, s bár hosszas idő alatt, de elkészül a kórháznak e legnélkülözhetlenebb kelléke, s evvel kapcsolatosan minden eszközölhető modern átalakítást be lehet fejezni s a még hiányzó felszereléseket meg lehet szerezni.

A kórház részére az év folyamán is többféle felszerelési és egyéb kellék vásároltatott, annyira hogy most mindennel el van látva, a mire egy hasonló intézetnek szüksége lehet.

VI. Utlevel és kivándorlási ügy.

Mint az előző évben tett jelentésemben említettem, a székely vármegyék között már évek óta Udvarhelyvármegye szolgáltatja a legtöbb amerikai kivándorlót. A folyó évet megelőzőleg is aránytalan különbségek mutatkoztak Csik-, Háromszék- és Udvarhelyvármegyék kivándorlási adatai között, s ebben az évben a különbség csak növekedett, úgy hogy míg az előbb említett két megyében ma már csak elenyészően csekély, addig vármegyénk területén, nemcsak a két vármegyéhez arányitva emelkedett, a kivándorlás, hanem megyénkben magában, — különvé is — az amerikai kivándoroltak száma a folyó évben megkétszereződött.

Egy egész vármegyét, sőt országrészt felölelő olyan népmozgalomnál, mint a kivándorlás is, az okok kifürkészése és biztos megállapítása, melyek e népmozgalmat létre hozzák, nagyon bajos, sőt némely tekintetben lehetetlen is. Igen sok előtünk örökre homályban maradó ok és kényszerítő körülmény eredményének tekinthető a kivándorlás is. Kétségtelen, hogy az ez idő szerinti nehéz megélhetési és rossz kereseti viszonyok, a föld eladósodott volta, a földrajzi alakulatok: a külsőleg leginkább megnyilvánuló indokok; e mellett azonban az egyesekben rejlő hirtelen gazdagodási vágy, a könnyebb életmódhoz való hozzájutásnak reménye esetleg éveken át tartó megfeszített, lelket ölő gépszerű munka árán, soktól hallott és sokat emlegetett szerencse s a szerencsés körülmények közé jutás reménye mind mint belső indító okok természetes és jelentős előmozdító a kivándorlásnak.

Tapasztalatom eredménye e tekintetben tényleg az, hogy azoknak szerencséje, kiknek Amerikába való kimenetele eredménnyel járt, rendkívül csábítólag hatott a honn maradtokra és e miatt sokszor egész vidék lakossága tömegesen indul meg. Ennek

tulajdonitom azt, hogy hol egyik, hol másik vidék lakossága kiszámíthatatlanul most Amerika, majd Románia felé igyekeznek.

A kivándorlási mozzanatok kellő figyelemmel kísérése és tanulmányozása céljából intézkedtem, hogy a kivándorlás adatairól negyedévenként pontos jelentéseket nyerjek. Ezen kimutatások alapján az 1905. évi kivándorlásokról a következőkben számolok be.

Titkos kivándorlási ügynökök működése a vármegye területén észlelhető nem volt.

A mi pedig a kivándorlás irányát illeti 5—6 eset kivételével Romániába és Amerikába történt jelentős számu kivándorlás. Mult évi jelentésemben kifejtettem, hogy a Románia felé gravitáló kivándorlás egyáltalán nem veszélyes. Ebben a nézetemben ez évi tapasztalataim megerősítenek, annál is inkább, mert az idén felényi a Romániába kenyérkeresés céljából menők száma a mult évi adatokhoz képest. Megnyugtató az is, hogy ez a kivándorlási hely közelsége miatt sem veszedelmes, módjában állván mindenkinek sorsa rosszabbra fordulása esetén a könnyü hazatérés. Sajnálatos dolognak itt csak azt látom, hogy a közül az 1600-ra tehető egyén közül, ki 1904. és 1905. években itt hagyta hazáját, 1905. évben csak 109 tért vissza. Ha azonban azt vesszük tekintetbe, hogy a f. évben eltávozott 654 egyén közül földnélküli napszámos 500 volt, ezt természetesnek találom, mert ezeknél hiányzik a honvágy, jó sorsa lévén külföldön is, nincs a mi a hazatérésre ösztönözze. A hazatértek 7,8-része jobb körülmények között van, mint a kimenetelekor volt, s ezen adatok alapján kimondhatjuk, hogy a Románia-felé irányuló kivándorlástól tartani nem kell, annál inkább, mert mire a megélhetési viszonyok ott is nehezbülni fognak, ez a kivándorlás teljesen meg fog szünni.

Az Amerikába való kivándorlást, a kivándorlási hely távolsága miatt is veszélyesnek lehetne tartanunk s az tényleg veszélyessé is válhatnék, ha az eltávozók vissza nem térnének, vagy az ott folytatott élet-halál harcokban elbuknának. Adataim szerint Amerikába ez évben 1000 ember távozott, kinek fele azonban kisbirtokos. Itt tehát épen ellenkezője történik annak, amit a Romániai kivándorlásnál észlelünk. Biztosíték a haza térésre még az is, hogy az amerikai kivándorlottak családjukat itthon hagyják és csak maguk távoznak, míg a romániai kivándorlásnál igen gyakori, hogy egész család költözködik ki.

A visszatérőkről vezetett statisztika e tekintetben kedvezőbb is mint a másik. Amerikába az 1904. és 1905. évben kiment 1800 ember közül a folyó évben 227 tért vissza s a visszatérteknek fele kisbirtokos. Sajnos a 227 eset közül 42 esetben határozott vagyoni visszaesés észlelhető, míg javulás vagy a vagyoni helyzetnek nem változása csak 185 esetben állott be, világosabban kifejezve az Amerikából hazatértek $\frac{1}{5}$ -öd része rosszabb helyzetbe került, mint távozásakor amilyenben volt.

Az amerikai kivándorláshoz fűzött aggodalmaim közül tehát csak az valósult meg, hogy a kivándorlottak vállalkozásai nem jártak olyan sikerrel, mint ahogy annak hire futott, de ebben a bal szerencsében látom az orvosszert arra, hogy a kivándorlás megszűnjék, — s reményem szerint meg is fog szünni anélkül, hogy valami káros utó hatása lenne érezhető.

Csik- és Háromszékvármegyékben évről-évre fogyott az amerikai kivándorlók száma, s jelen évben már azt lehet mondani, meg is szűnt. Vármegyénk területén ez a szám még mindig emelkedik, de mig a kivándorlásra ösztönző okul egyesek jó szerencsését tartom, ugy most abba vetem reményemet, hogy azok a keserves tapasztalatok, a mikre a boldogulni nem tudók szert tettek, nagy befolyással lesznek a kivándorlási kedv lelohasztására s pár év leforgása alatt nálunk sem fog kivándorlás elő fordulni.

Legyen bár oka e népmozgalom megszűnésének az, hogy a tényleg terhelt birtokok a teher alól felszabadítottak, vagy az, hogy a reményekben való csalatkozásnak hamar hire terjed és leverőleg hat, az amerikai kivándorlás mielőbbi megszűnését a magyar népre előnyösnek tartom, mert azon feltevésében, hogy népünk az ipari munkát és kereskedelmi szellemet elfogja sajátítani és hogy az ipar és kereskedelemhez nagyobb kedvet fog kapni: csalatkoztam.

Iskola helyett dologházba kerültek székelyeink, hol a megfeszített munka mellett elsajátítani valamit, módjukban nem áll, s vagyoni gyarapodásuk is annak tulajdonit-

ható, hogy az ott élvezett nagyobb munkabérből azért képesek egy tekintélyes összeget félrerakni, mert kiadásaik a benszülött amerikai kiadásain jóval alól vannak.

E vagyonosodásért azonban fizikai munkával igen nagy bért fizetnek s így remélem, hogy úgy a kint levők, mint a honn maradottak saját maguk fogják belátni, hogy ha már az élet fenntartásáért meg kell szenvedni és keményen dolgozni, e küzdelem az igazi édes hazában sokkal tűrhetőbb, mint a mostohában.

Az alábbi táblázatokban közlöm Udvarhelyvármegye 1905. évről összeállított kivándorlási adatait.

Összesített kimutatás a megye egész területéről

I. félév.

A város és járás neve	Kivándorolt					Visszajött									
	Amerikába			Romániába		Amerikából			Romániából						
	kisbirtokos	földmives	napszámos	iparos	összesen	kisbirtokos	földmives	napszámos	iparos	összesen	kisbirtokos	földmives	napszámos	iparos	összesen
Székelyudvar h.v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Udvarhelyi járás	8	2	66	1	77	121	26	—	48	1	—	—	—	1	—
Oklándi »	45	32	105	1	183	124	2	2	130	—	2	6	—	8	4
Kereszturi »	55	87	82	6	230	1723	62	3	102	25	13	8	—	46	5
Összesen	108	121	253	8	490	1945	213	9	285	26	15	14	—	55	9

II. félév.

Székelyudvarh. v.	—	—	—	1	1	—	7	2	9	—	—	—	—	—	—
Udvarhelyi járás	—	8	49	1	58	—	1	26	—	27	1	—	8	2	11
Oklándi »	61	1	168	2	232	5	4	160	1	170	10	2	19	—	31
Kereszturi »	201	6	194	4	405	55	10	94	4	163	58	3	68	1	130
Összesen	262	15	411	8	696	60	15	287	7	369	69	5	95	3	172

Egész év összesítve.

Székelyudvarh. v.	—	—	—	1	1	—	8	6	14	—	—	—	—	—	—
Udvarhelyi járás	8	10	115	2	135	122	52	—	75	2	—	8	2	12	—
Oklándi »	106	33	273	3	415	8	5	284	3	300	10	4	25	—	39
Kereszturi »	256	93	276	10	635	69	33	156	7	265	83	16	76	1	76
Összesen	370	564	564	16	1086	78	60	500	16	655	95	20	109	3	227

Félévi és összesített kimutatás a külföldről haza jöttek vagyoni helyzetében beállott változásról:

I. félév.

A város és járás neve	Az Amerikából			A Romániából		
	kivándoroltak közül visszajött és					
	rosszabb helyzetben van ahhoz képest mint volt mikor kiment	jobb vagy változatlan	összesen	rosszabb helyzetben van ahhoz képest mint volt mikor kiment	jobb vagy változatlan	összesen
Székelyudvarhely v.	—	—	—	—	—	—
Udvarhelyi járás	—	1	1	—	4	4
Oklándi »	3	5	8	—	28	28
Kereszturi »	8	28	46	—	32	32
Összesen	11	34	55	—	64	64

II. félév.

A város és járás neve	Az Amerikából			A Romániából		
	kivándoroltak közül visszajött és					
	rosszabb helyzetben van ahhoz képest mint volt mikor kiment	jobb vagy változatlan	összesen	rosszabb helyzetben van ahhoz képest mint volt mikor kiment	jobb vagy változatlan	összesen
Székelyudvarhely v. . .	—	—	—	—	—	—
Udvarhelyi járás . . .	2	9	11	1	4	5
Oklándi » . . .	4	27	31	4	7	11
Kereszturi » . . .	25	105	130	6	23	29
Összesen . . .	31	141	172	11	34	45

Egész év összesítve.

Székelyudvarhely v. . .	—	—	—	—	—	—
Udvarhelyi járás . . .	2	10	12	1	8	9
Oklándi » . . .	7	32	39	4	35	39
Kereszturi » . . .	33	143	176	6	55	61
Összesen . . .	42	185	227	11	98	109

VII. Könyöradomány-gyűjtés.

M. kir. belügyminiszter úr előterjesztésemre a folyó évben a vármegye területén levő egyházak részére templom építési célra egy esetben, orgona-alap javára 6 esetben adott az egész ország területére 2—6 hónapig terjedő időtartamra érvényes gyűjtési engedélyt.

A járási főszolgabírók véleménye alapján 60 napi időre a vármegye területén saját hatáskörömből kifolyólag 59 könyöradomány-gyűjtést engedélyeztem, önhibájokon kívül anyagi kárt szenvedett és közsegélyre szoruló egyén részére.

Ebben a számban benne foglaltatik a folyó év nyarán Parajd községben kiütött tűzvész miatt károsodott 33 egyén is. A parajdi tűzkárosultak minél szélesebb körben való segélyezése végett, a mint ez elemi csapásról tudomást nyertem, az összes vármegyei és városi törvényhatóságokat körözvényben a segélyezés érdekében megkerestem, m. kir. belügyminiszter úrtól pedig 8 hónapi országos gyűjtés engedélyezését eszközöltem ki.

A gyűjtések még most is folynak. Az eddig begyűlt összeg a belügyminiszter úr által folyósított 360 korona segélylyel együtt 1302 kor. 33 fillért tesz ki, a mit a parajdi tűzkárosultak segélyező bizottsága részére kiutaltam.

VIII. Közbiztonsági és kihágási ügyek.

Vármegyénk területén a közbiztonság az 1905. évben nagyobb mértékben veszélyeztetve nem volt.

A székelyudvarhelyi csendőri szakasz területén az 1905. évben teljesített közbiztonsági tevékenységről szerkesztett kimutatás szerint az 1905. évben hatóságok s hatósági közegek elleni erőszak 9, magánosok elleni erőszak 62, vallás és annak szabad gyakorlata elleni büntett 1, pénzhamisítás 4, hamis tanulás és hamis eskü 5, szemérem elleni büntett és vétség 25, testi sértés 202., személyes szabadság megsértése

magán személy által 3, magánlak megsértése magán személy által 38, lopás 205, rablás és zsarolás 7, sikkasztás 5, jogtalan elsajátítás 11, orgazdaság és bűnpártolás 15, csalás 7, gyujtogatás és tűzokozás 60, fegyveres erő elleni büntett és vétség 6, hivatali büntett 1, a kir. járásbiróságok hatáskörébe utalt kihágás 66 és a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt kihágás — szemben az 1904. évi 2697 számmal — 2601 esetben tételt feljuttatás tárgyává.

Az első foku közigazgatási hatóságok által elbírált kihágási ügyekben felebbezés folytán 97 első foku ítélet lett a vármegye alispánjához másodfoku elbírálás céljából felterjesztve.

Ezen elsőfoku ítéletek közül hozott közrendelleni kihágási ügyekben 35, közcsend, közegészség elleni és úrendőri kihágási ügyekben 8—8, testi egység elleni kihágási ügyben 7, iparrendőri kihágási és cselügyei kihágási ügyben 4—4, tűzrendőri, állategészségügyrendőri, vadászati és hatóság elleni kihágási ügyben 3—3, piacrendészeti és véderő elleni kihágási ügyben 2—2, közbiztonság elleni, mezőrendőri, építkezésrendőri, cbadó szabályrendelet és bérkocsi szabályrendelet elleni kihágási ügyben, valamint vasárnapi munkaszünet megszegése miatti kihágási ügyben 1—1.

A felterjesztett felebbezések közül 15 hivatalból visszautasított.

Az érdemben felülbírált elsőfoku ítéletek közül hozott :

Székelyudvarhely város rendőrkapitányi hivatalánál 42, melyek közül másodfokulag 31 lényegében helybenhagyatott, 3 feloldatott, 7 megváltoztatott, 1 megsemmisített.

Az Udvarhely járási főszolgabírói hivatalnál 18, melyek közül másodfokulag 10 lényegében helyben hagyatott, 3 feloldatott, 2 megváltoztatott, 3 megsemmisített.

A Keresztur járási főszolgabírói hivatalnál 18, melyek közül másodfokulag 12 lényegében helybenhagyatott, 1 feloldatott, 5 megváltoztatott.

Az Oklánd járási főszolgabírói hivatalnál 16, melyek közül másodfokulag 7 lényegében helybenhagyatott, 2 feloldatott, 3 megváltoztatott és 4 megsemmisített.

Az általam hozott másodfoku ítéletek közül fellebbezések folytán a harmadfoku hatóságok által felülbírált 10 másodfoku ítélet helybenhagyatott.

Fenti adatok azon kihágási ügyekre, melyekben másodfoku ítélethozatalra a közigazgatási bizottság, vagy annak albizottságai illetékesek, nem vonatkoznak.

IX. Fegyelmi ügyek.

Az 1904. év folyamán 19 esetben volt fegyelmi eljárás bevezetve és pedig :

1. Törvényhatósági tisztviselő ellen 5 esetben.

2. Községi előjárósági tagok ellen 14 esetben.

Ezek közül befejeztetett 16, folyamatban maradt 3 ügy.

Ezen a múlt évben folyamatba tett 19 eset az 1904. évben folyamatban volt 8 esettel szemben emelkedést mutat.

X. Központi választmány.

A vármegye központi választmánya 1905. év folyamán négy rendes ülést tartott.

A választójogosultaknak 1905-ik évre érvényes állandó névjegyzékét a múlt év végéig az 1899-ik év XV. t.-cz. rendelkezéseinek megfelelően úgy a belügyminiszter urhoz, mint a kir. közjegyzőkhöz, valamint a községeknél és a vármegyei levéltárnak is megküldötte.

A végleg megállapított állandó névjegyzék szerint:

1. Az udvarhelyi választókerületben	2454
2. A székelykereszturi választókerületben	1945
3. A homoródi választókerületben	1927
Összesen	3626

képviselő választó jogosult van.

A képviselő választójogosultak jogait a következő jogcímeken és arányban gyakorolják:

Régi jogon	4649
Földbirtok után	202
Házbirtok után	11
Föld- és házbirtok után	344
Jövedelem után	281
Értelmiség czimen	576
Füstök után	263
Összesen	6316

A oláhfalvi választókerületben 329 választó jogosult van.

Ezek közül:

Régi jogon	181
Földbirtok után	1
Házbirtok után	1
Föld- és házbirtok után	12
Jövedelem után	19
Értelmiség czimen	11
Füstök után	4

Összesen 329 egyén

gyakorolja választói jogát.

A székelyudvarhelyi választókerületben 673 választó jogosult van.

Ezek közül:

Régi jogon	88
Földbirtok után	4
Házbirtok után	149
Föld- és házbirtok után	—
Jövedelem után	306
Értelmiség czimen	126
Füstök után	—

Összesen 673 egyén

gyakorolja választói jogát.

Az 1904. évi állandó névjegyzékkel való összehasonlítás alapján kiténik, hogy a választó jogosultak számában az:

Udvarhelyi választó kerületben	132	apadás
Székelykereszturi » »	139	»
Homoródi » »	18	»
Összesen	289	»

apadás mutatkozik.

XI. Szegényügy.

A szegényügy az elmúlt évben is, a megelőző évekhez képest az egyes községek által saját hatáskörükben láttatott el.

Azon régtervezett, s korábbi jelentéseimben is jelzett szándékomat, hogy a községi szegényalaphól — a vármegye központján — egy szegényházat létesítsék, akaratomon kívül eső körülmények eddig meggátolták. Remélem, hogy a mig ez idő sze-

rint is fennálló nehézségek elhárításával, ezen humánus intézmény megvalósítása most már további akadályokba ütközni nem fog.

Udvarhelyvármegye községeinek járásokként összesített szegényalap vagyonát a következő kimutatás tünteti föl:

Járás neve	Készpénz		Kamatozó tőke		Cselekvő tőke		Összesen	
	kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.
I. Udvarhelyi járás	459	02	15957	57	3265	10	19681	69
II. Kereszturi »	227	11	15050	42	6179	46	21456	99
III. Homoródi »	260	94	33059	99	1848	71	35169	64
IV. Székelyudvarhely r. t. város	138	83	19603	43	—	—	19741	81
Összesen	1085	45	83671	41	11293	27	96050	13

B) VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR. MINISZTERIUM ÜGYKÖRE.

XII. Tanügy.

A) *Tankötelezettség.* Az óvó és tankötelesek valamennyi községben és a hozzájuk tartozó tanyákon 1902. évi nov. hó 25-én 4120 eln. szám alatt kelt közoktatásügyi miniszteri körrendelettel kiadott Utasítás idevonatkozó rendelkezéseinek betartása mellett összeirattak s ezen Utasítás 15. §-a értelmében az összeírás főeredményei tudomásvétel végett a kir. tanfelügyelőséggel, az előírt D) mintalap felhasználásával közöltettek. A tankötelezettség teljesítésének ellenőrzése a fenti Utasítás 17—25. §§-a értelmében eszközöltetett s az igazolatlanul iskolát mulasztók szüleivel szemben az 1868 évi XXXVIII. t. cikk 4. §-ában megállapított fokozatos pénzbírságolás használtatott, mely bírság szükség esetén részint az 1883 évi XLIV. t.-cikkben megszabott módozatok szerint közigazgatásilag behajtott, részint pedig a vagyontalan szülőkkel szemben az 1905. évi október hó 17-én kelt 45 254 nkm. sz. rendelet értelmében iskolai kényszermunkára lett átváltoztatva. Az általános és a gazdasági irányú ismétlő-iskolák igazolatlan mulasztóinak szüleivel szemben a községi előljáróságok ugyanazon módon jártak el, mint a mindennapi iskolánál. A lefolyt bírságpénzek a szegény tanköteles gyermekek taneszközeinek beszerzésére, felruházására s különböző iskolai felszerelési célokra lettek fordítva. Az 1868 évi XXXVIII. t.-cikk 4. §-ában említett gyámkirendelet nem alkalmaztatott egy esetben sem. A szülei háznál magántanításban részesülő gyermekekre nézve alkalmaztatott a népoktatásügyi alaptörvény 6. §. 2-ik kikezdésében rendelt eljárás.

B) *Iskolák.* A vármegye területén a községek legnagyobb részében nincsen a törvényes kellékeknek megfelelő olyan iskolaépület, melyet a népiskolai törvény 27. §-a előír. Az 1905. év folyamán egy új iskolaház épült a beifalvi állami elemi iskola. Melléképületek helyreállítása eszközöltetett a nagygalambfalvi és a magyarhermányi állami elemi iskoláknál. Új iskola állítás, illetőleg építése szükséges Bágyon, Bögözön, Homoródmáson, Olaszteleken, Siklódon, Székelydályán, itt tanítónői lakás is és Székelyszáldoboson. Az állami elemi-népiskolák közül Agyagfalván a tanítói lakás kibővítendő. Alsósófalván egy új tanterem építendő, Bibarczfalván új tanítói lakás emelendő, Bözödön egy új tanterem építendő, Felsősófalván igazgató-tanítói lakás építendő, Homoród-

keményfalván az iskolaház gyökeresen javítandó, Kisbaczonban tanítónői lakás építendő, Magyarhidegkúton az iskolatelek bekerítendő és gazdasági épületek állítása szükséges, továbbá 2 új tanterem emelendő, Peteken egy új tanterem építendő, Siménfalván kerítés és mellékhelyiségek állítása szükséges, Szentábrahámban az iskolaház javítandó, Székelyderzsén és Székelymuzsnán egy-egy új tanterem építendő. A *községi elemi* népiskolák közül új iskolaház kell. Bétán, Bogárfalván, Firtosváralján, Gagyon, Homoródujfaluban, Kénoson, Kisfaludon, Oroszhegydiafalván, Oroszhegynagykutpatak, Korondpálpatakon, Sükön, Székelyfancsalon, Székelyudvarhelyen (államosítással kapcsolatban) és Városfalván. Oroszhegyvarságon új tanító lakás és Székelyszentmiklóson egy új tanterem építése szükséges.

A *róm. kath. elemi* népiskolák közül Atyhán az összes épületek gyökeres renoválásra szorulnak, Böződujfalun új tanterem s új tanítói lakás építendő, Máréfalván egy új tanterem emelendő, Oroszhegyen az iskolai épületek helyreállítandók, Szentléleken új iskolaépület kell, Székelylengyelfalván hasonlóképen, Zetelakán az iskolaház renoválandó és kibővíthető. Vágáson tanítói lakás építendő. Az *ágost. evang. elemi* népiskolák közül Székelyszomboron új iskolaház építése szükséges. A *görögkeleti elemi* népiskolák közül Homoródbenén új iskolaház emelendő, Magyarfeleken tanítói lakás állítandó, Székelyandrásfalván és Székelyhidegkúton egy-egy új tanterem építendő.

Az 1905. év folyamán államosítás nem történt. Közlebb állami iskolák volnának állítandók: Magyarfeleken, Erkedén, Homoróddarócson, Homoródbenén, Székelyszomboron és Székelyandrásfalván. Államosítandók volnának az összes elemi iskolák és az ev. ref. elemi iskolák közül az erdőfülei, bikafalvi, mátfalvi és rugonfalvi.

Az iskolák felszerelése legnagyobb részt épen hogy a minimális szükséglet elégíti ki s a hiányok fokozatos pótlása tulnyomóan államsegélyek igénybe vételével, de társadalmi úton is (táncmulatságok, műkedvelői színelőadások tiszta jövedelméből) folyamatban van. *Igyen taneszközöket* a közoktatásügyi államkormány az 1905. év folyamán is több iskolának adományozott, nevezetesen az alsósófalvi, bágyi, bardóczi, betfalvi, bibarczfalvi, bözői, böződi, böződujfalusi, etédi, felsősófalvi, fiatfalvi, homoródkeményfalvi, karácsonyfalvi, kisbacsoni, kissolymosi, magyarhermányi, nagygalambfalvi, oklándi, olaszteleki, siménfalvi, siklódi, szederjesi, szentábrahámi, székelydályai, székelyderzsi, székelykereszturi, székelyszáldobosi, székelyszenterzsébeti és vargyasi állami elemi népiskoláknak. *Ingyen tankönyveket* adományozott az agyagfalvi, alsóboldogfalvi, alsósófalvi, bágyi, betfalvi, böződi, böződujfalvi, székelyderzsi, fiatfalvi, felsőrákosi, felsősófalvi, h.-keményfalvi, homoródszentpáli, kisgalambfalvi, kissolymosi, magyarhidegkúti, medeséri, nagygalambfalvi, nagysolymosi, oklándi, olaszteleki, parajdi, peteki, siklódi, siménfalvi, szederjesi, szentábrahámi, székelyszáldobosi, székelyszenterzsébeti, székelymuzsnai, ujszékelyi és vargyasi állami elemi iskolák, továbbá az abásfalvi, csekfalvi, égei székelyfancsal, gagy, gyepesi, homoródjánosfalvi, homoródszentpéteri körispataki, oroszhegydiafalvi, recsenyédi, sükői, székelyszentmiklós és székelyudvarhelyi községi elemi iskolák részére.

Az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk. 38. §-a értelmében fekvő iskolai alapvagyonnal a legtöbb községi elemi iskola rendelkezik s annak a közös községi területből a tagosítás kapcsán való törvényszerű kihatása, megfelelő telekkönyvezetése, az 1876. évi XXVIII. t.-cikk. 13. §-a értelmében való szabályszerű (számadás) kezelése iránt az intézkedések folyamatban vannak.

A tanítás általános eredménye elég jó.

Kiváló súlyt fektetvén a hit és erkölcs tanítására, e kötelezettség a hitfelekezetek lelkészei által kifogástalanul teljesítettik.

Az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk. 50. §-a értelmében szervezendő általános ismétlő iskolai tanfolyam minden iskolánál van, a hol az ismétlő korban levő növendékek száma oly csekély, hogy az 1906. évi 60.764 szám alatt kiadott szervezetnek és tantervnek megfelelő gazdasági ismétlő-iskola szervezése egyelőre nem lehetséges. Gazdasági-ismétlő van összesen 62 ezidőszert. Faiskola minden községben van.

C) *Tanítók.* Tanképesítetlen tanító a tankerületben 2 van, Osztályvezetésre alkalmazott segédtanító 1 van. Lelkésztanító alkalmazva nincs.

A vármegye területén két tanítói egyesület működik, nevezetesen az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk. 147. §-a alapján szervezett *Udvarhelyvármegyei általános tanítóegye-*

szület, mely 3 járási körre oszlik, és az *Udvarhelyi róm. kath. esperes kerületi tanítóegylet*, mely utóbbinak a vallás- és közok. ni. kir. miniszter által 51.249—1890. szám alatt kelt rendelettel jóváhagyott alapszabályzata van.

A népiskolai hatóságokról szóló 1876 évi XXVIII. t.-cikk végrehajtása köréből:

A kir. tanfelügyelő az 1894—1905. tanévben meglátogatott összesen 149 iskolát 270 tanteremmel és ugyanannyi tanítóval. Jellem szerint meglátogatott 45 áll. 35 községi, 35 róm. kath., 6 gör. kel., 14 ev. ref., 4 ágost. evang., 9 unit. és 1 magániskolát. Fokozatok szerint volt azok között 147 elemi, 1 polgári iskola és 1 tanítóképzőintézet. Egynél többször látogatott meg 12 iskolát 31 tanteremmel. Meglátogatta továbbá a székelyudvarhelyi városi kisdudóvódát egy izben. Két izben vett részt a székelykereszturi állami elemi tanítóképzőintézet képesítő vizsgálatain és egyszer az intézet igazgatótanácsai ülésén. Ezen hivatalos ismétlést látogatások összesen 79 napot vettek igénybe. Saját ügykörében feldolgozott a hivatal 3199 ügydarabot. A kir. tanfelügyelő összesen 10 vármegyei közigazgatási bizottsági ülésben vett részt s mint bizottsági szakelőadó 1040 ügydarabot referált. Mint közig. bizotts. választm. tag 5 fegyelmi ülésben vett részt. A tankerületi tanítók gyűlésén 5 ször s közművelődési, népnevelési és jóték. egyll. gyűléseken 10 esetben vett részt.

A tankerületben miniszteri iskolalátogatói megbízott nincsen.

Iskolai ügyekből eredő okok miatt községi előljárók ellen való fegyelmi eset nem fordult elő.

Az 1876. évi XXVIII. t.-cikk 7. §-a alapján fegyelmi eljárás 1 állami és 3 községi elemi iskolai tanító ellen indított a közigazgatási bizottság által, melyek mindannyian a fegyelmi választmány beszüntető határozataival nyertek végleg befejezést.

Államellenes tankönyvek és taneszközök elkobzása nem történt egy iskolánál sem.

Egyházi főhatóság által felekezeti jellegű iskoláknál működő tanítók ellen fegyelmi eljárás indítva nem volt.

Az iskolák helyi felügyeletére az 1976. évi XXVIII. t.-cikk 15. §-ával elrendelt külön állami elemi népiskolai gondnokságok és az ugyanezen törvény 9. és 13. §§-aival elrendelt külön községi elemi népiskolai iskolaszékek minden polgári községben megvannak alakítva.

Zugiskola a vármegye területén nem volt.

A magyar nyelv tanításáról szóló 1879. évi XVIII. t.-cikk végrehajtása köréből:

Olyan tanító, ki a magyar nyelvet oktató képességgel nem bírja, 2 van, 1 a székelyhidegkuti gör. kelti és 1 a magyarfeleki gör. keleti elemi népiskolánál.

Nem magyar tannyelvű népiskola van összesen 9, nevezetesen 3 ágost. evang. és 6 gör. kel. elemi népiskola.

Ezek közül a magyar nyelv tanítása a törvény kívánalmainak nem felel meg a székelyhidegkuti és a magyarfeleki gör. kel. elemi népiskolákban.

A tanítók fizetésének kiegészítéséről szóló 1903. évi XXVI. t.-cikk végrehajtása köréből:

Államsegély volt utalványozva 37 községi elemi iskolának. Ezek közül 3 községi elemi iskola az 1893. évi XXVI. t.-cikk alapján és 34 községi elemi iskola a költségvetés keretében nyert államsegélyt. A 37 községi elemi iskolában működött összesen 44 tanító fizetésekiegészítő államsegély czimen nyert 30.915 kor. és első és második évötödös korpótlék államsegélye czimen 6.400 kor. összesen mindkét czimen 37.315 koronát. A 33 róm. kath. elemi népiskolában működött összesen 59 tanító fizetés kiegészítő államsegély czimen nyert 21.500 kor. és első s második évötödös korpótlék államsegélye czimen 6.900 kor. összesen mindkét czimen 28.400 koronát. A 14 ev. ref. elemi népiskolában működött összesen 20 tanító fizetésekiegészítő államsegély czimen nyert 8.088 kor. és első s második évötödös korpótlék államsegélye czimen 2.200 kor. összesen mindkét czimén 10.288 koronát. A 9 unitárius elemi iskolában működött összesen 11 tanuló fizetés kiegészítő államsegély czimén nyert 5.497 korona és első s második évötödös korpótlék államsegélye czimén 1.600 korona összesen mindkét czimén 7.097 koronát. A görögkel. elemi népiskolák közül 3-ban működött összesen 3 tanító fizetésekiegészítő államsegély czimén nyert 1.200 kor. és első s második évötödös korpótlék államsegélye czimén 400 kor. összesen mindkét czimén 1600 koronát. Összesen tehát 96 különböző jellegű iskolánál működött 137 tanerő részesült 67.200 korona fizet-

tés kiegészítő és 17.500 korona korpótlék államsegélyben s így a tankerület államsegélyeinek főösszege 84.700 korona.

Olyan tanító állomás, mely a törvényes legkisebb javadalmazással sincsen még ellátva nincsen. 120 koronánál kisebb államsegélyt mindössze csak 3 tanító élvez, nevezetesen a kápolnásfalusi, szentléleki és zetelaki róm. kath. elemi iskoláknál egy-egy tanerő. A tanítók évtődös korpótléka minden iskolánál biztosítva van, épen úgy a lakás, illetőleg a lakpénz. Az 1893. évi XXVI. t.-czik 13. §-a alapján a közigazgatási bizottság által fegyelmi eljárás indítva nem volt.

A kisedóvásról szóló 1901. évi évi XV. t.-czikk végrehajtása köréből :

Az óvodakötelesek épen úgy, mint a tankötelesek, az 1902. évi 53.240 szám alatt kelt közoktatásügyi miniszteri körrendelet és a 4120—1902. eln. számú utasítás idevonatkozó rendelkezéseinek betartása mellett összeirattak.

A tankerület területén 1 kisedóvoda van, Székelyudvarhelyen ; nyári menedékházak voltak Alsóboldogfalván, Bögözön, Csekefalván, Énlakán, Karácsonyfalván, Korondon, Nyikómalomfalván, Siklódon, Szentábrahámon, Nagysolymoson és Városfalván. Községi kisedóvoda szervezése van folyamatban Homoródszentmártonban.

Az állandó vagy nyári menedékházak vezetőinek kiképzésére tanfolyam nem rendeztetett.

Az 1884. évi XVII. t.-czikkben elrendelt iparos- és kereskedő-tanonczoktatás végrehajtása köréből :

Iparos és kereskedő tanoncziskola van Székelyudvarhelyen és Székelykeresztúron. Mindkettő megfelel a szakminiszteri szervezeteknek. Mindkettőben a hit és erkölcs tan és Szervezet és Tanterv által előírt heti óraszámban rendszeresen tanítatik.

A mezőrendőrségről szóló 1904. évi XII. t.-czikk 45. §-ában elrendelt gazdasági oktatás köréből :

Faiskola minden községben van. A növendékek minden iskolánál oktattnak a gyümölcsfaterenyésztésre. Az ismétlő tankötelesek 62 gazdasági ismétlő-iskolában részvesznek rendszeres gazdasági oktatásban.

A székelyudvarhelyi evang. reform. kollegiumban az 1904—1905. évben 281 beírt tanuló közül 269 tett vizsgálatot, a kik közül volt református 204, ág. hitv. ev. 10, unitárius 20, róm. kath. 13, gör. kath. 2, gör. keleti 7, izraelita 13 ; anyanyelv szerint magyar 259, német (szász) 3, román 7 ; Székelyudvarhely városi 70, udvarhely-megyei 92, más megyebeli 107. — Érettségi vizsgálatot tett 27 növendék, jelesen és jól érettnak nyilvánított 12 (44·5%), egyszerűen érettnak 12 (44·5%), egy-egy tárgyból javító vizsgálatra utasított 3 (11%).

Az intézettel kapcsolatos internátusban volt év végén 161 növendék, közülök 91 teljes díjat (180 koronát) fizetett az élelmezésért, 34 fejenként 136 koronát, 29 egyenként 92, és 7 személyenként 48 koronát. A tanulók segélyezése így foglalható össze :

Pályadíjak czimén kiadatott	726.40 kor.
Jutalmakul (könyv- és pénzben)	75.40 «
Ösztöndíjak, segélyek czimén	5239.20 »
Tandíjban elengedett	2394.— »
Lakás (internátusi)-díjban elengedett	1572.— »
Konviktusi (élelmezési)-díjban elengedett	5129.— »
Ünnepi követségből (legáció) befolyt	450.— »
Külső ösztöndíjak czimén	1300.— »

A közvetett és közvetlen segélyek összege 16,885 koronára tehető.

Az egészségi, fegyelmi és tanulmányi állapot teljesen kielégítő volt. Az országos ifjúsági tornaversenyen 27 növendék vett részt, a kik az intézetnek 6 elismerő oklevelet, a maguk részére pedig 34 drb bronzérmert nyertek. — Sajnos, a zavaros politikai állapotok miatt, a fenntartási államsegély nem utalványoztatott ki teljes összegében s az új iskolaépület ügye is zátonyra jutott.

Az 1905—1906-ik évre 287 tanuló iratott be ; a jelenkezők közül 20-nál többet kellett helyszüke miatt visszautasítani.

A székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnáziumban az 1904—1905. tanévre beiratkozott 348 tanuló, ebből 1905. június hó folyamán vizsgálatot tett 321. Helybeli

volt 91, udvarhelymegyei 86, a többi más megyebeli. Magyar 209, román 21, angol 1. Érettségi vizsgálatot tett 32 tanuló.

Az ifjuság egészségi állapota nem volt nagyon kedvező, mert 794 könnyű, 24 súlyos, 12 járványos és 3 halállal végződő betegségi eset fordult elő. A fültömrigylob járványos terjedése miatt az alispán az I. osztályt 10 napra be is zárta. A fegyelmi állapot általában kielégítő volt, azonban 5 tanulót, mivel a javulás útjára térni nem akartak, az intézetből el kellett tanácsolni. Tandijmentességet élvezett 13, féltandijmentességet 58 tanuló. Alapítványon volt 40, állami ösztöndíjas 9. Az internátusban kedvező feltételek mellett 82 tanuló volt elhelyezve.

A tanártestület az iskolai ünnepélyek alkalmával módot és alkalmat nyújtott a közönségnek, hogy a nevelés irányával és az iskola belső életével megismerkedhessenek. Összesen 7 iskolai ünnepély volt. Tanulmányi kirándulás Brassó környékére és Romániába Sinajába történt.

Az 1905—1906. tanévre 336 tanuló iratkozott be. A tanítás rendes időben megkezdődött és akadálytalanul folyt az év végéig.

Magyar kir. állami főreáliskola az 1904—1905. iskolai év 1905. június havában, a rendes időben fejeződött be. A tanév folyását semmi gátló vagy akadályozó ok nem zavarta s a június második felében a rendes vizsgálatok megtartásával záródott be.

Az egészségi állapot az egész tanév alatt jó volt, ragályos avagy súlyos betegség nem fordult elő. Az egészségügy kellő figyelemben részesül úgy az igazgatóság, mint az iskolaorvos és egészségtan tanára részére.

Az évváró vizsgálatok 1905. június 14—24 között tartattak meg az I—VII. osztályokkal. A VIII. osztály osztályvizsgálata május 13-án volt.

Az összes nyolcz osztályba beiratkozott 161 rendes és 7 magántanuló, összesen 168. Ezek közül az év folyamán kilépett 9 és vizsgálatot tett 159 tanuló.

A vizsgálatot tett 159 tanuló között nemzetiségre nézve volt, magyar 131; német 24; román 4; vallás szerint volt: róm. kath. 57; ág. hitv. evang. 22. ev. ref. 37; unitarius 11; görög keleti 9; izraelita: 23.

Megfelelő eredménnyel végezte a tanévet s felsőbb osztályba léphetett a vizsgálatot tettek 77%; javító vizsgálatra utasított 17%, osztályismétlésre 6%.

A VIII. osztálynak 13 rendes és 4 magántanulója volt, kik közül 15-en jelentkeztek érettségi vizsgálatra, a szóbelitől azonban egy betegsége miatt visszalépett. A szóbelin 1 jeles, 4 jó s 9 egyszerűen nyilvánított érettnek.

Az érettek közül 2 jogi, 1 philosophiai, 1 építészeti, 3 gépészmérnöki, 1 vegyészeti, 1 katonai s 5 más pályára került.

A folyó 1905—1906 tanévre a beiratások 1905. szeptember négy első napján tartattak meg. Beiratkozott összesen 173 rendes és 2 magántanuló. A beirt tanulók száma 7-el több mint a megelőző tanévben volt.

1905. szeptember 10 én érettségi vizsgálatot is tartottunk, melyen 3 katonanövendék, még pedig 1 közös hadseregbeli és 2 honvédakademiikus jelentkezett. Mindnyájan megfeleleltek, még pedig mindnyájan jó fokozattal.

A szeptember 5-én megkezdett tanítás a tanévnek ezen évre eső részében fennakadás nélkül folyt.

A tanári karban ismét volt változás. Fankovich Gyula megrongált egészségi állapota miatt véglegesen nyugalmaztatott. Hann Károly, a ki szintén betöltötte már 30 évi szolgálatát, szabadságra ment. Helyeik helyettes tanárokkal töltettek be.

Mindkét tanár tanárkodásuk egész idejét az intézetnél töltötték, szorgalmas, az ifjuságot szerető tanárok voltak, a kik megérdemlik, hogy e helyen is elismerés kísérelje jól megérdemelt nyugalma. Hisz mindketten a társadalomnak is érdemes és kedvelt tagjai voltak.

M. kir. áll. kő- és agyagipari szakiskola az 1905. évvel fennállásával 12 évet töltötte be.

Felvétetett összesen 51 tanuló. Végzett ez évben 12 negyedéves növendék (8 agyagiparos és 4 kőiparos.)

A végzett növendékek az iskola közvetítése folytán jó alkalmazást nyertek.

A tanulók előmenetele úgy az elméleti, mint a gyakorlati oktatásban jónak mondható. A tanulók egészségi állapota, enyhébb lefolyású betegségeken kivül, súlyos

betegség nem fordult elő. Az ipartermékek elárúsításából (kő- és agyagipari szak) az 1905. évben 2727 kor. 96 fill. folyt be; azonkívül még nagy készáru készlettel rendelkezett az iskola mindkét szakon. Az 1905. évi költségvetés 50120 koronával (személyi és dologi kiadások) hagyatott a kereskedelmi miniszterium által jóvá. A fentartáshoz hozzá járult a marosvásárhelyi keresk. és iparkamara 500 koronával, az udvarhelyi takarékpénztár egy szegénysorsu megyebeli tanulónak 180 kor. ösztöndíjat adományozott; továbbá 187 kor. 86 fill. ösztöndíjban részesült (tápdíj) ezenkívül a szükséges tanszer- és ruházati költségeket fedezte. A m. kir. pénzügyminiszterium, a jövedéki bíróság alap fölös összegeinek terhére, három tanuló 500—500 korona ösztöndíjban részesült, s végül Udvarhelymegye házipénztára által kezelt 76 koronányi agyagipariskolai alap kamatait egy a díszítő munkában kiváló eredményt tanúsított növendéknek adományozta.

Az intézettel kapcsolatosan internátus és konviktus is állt fen, amelynek közvetlen felügyeletét az igazgató gyakorolta.

A tanszemélyzet állott: egy igazgató-tanár, öt rendes tanár, négy rendes művezető és három hitoktatóból. Volt az intézetben még egy rendes orvos és élelmező.

Felemlítendő körülmény még az, hogy az alsófoku ipartanonczok vasárnaponként a szabadkézi rajzoktatást miniszteri engedéllyel intézetünkben nyerték, továbbá a Dávid A. M.-féle alapítvány kamataiból rendezett és Ő Exczelentiája által engedélyezett tanfolyamok intézetünk fejlődésében nagy jelentőségek voltak. Beiratkozott az elemi iskolából mintázás és szabadkézi rajzra, a három középiskolának egy része, s végül az iparos-segédék és mesterek részére, ugyancsak egy esti könyvviteltani tanfolyam nyílt meg, melynek jó hatása már most is mutatkozik. Az összesrendezett tanfolyamokon részt vett tanulók száma 269 volt.

A székelykeresztúri állami tanítóképző-intézet. I. Az 1904—1905. iskolai évben 16 tanerő működött (1 igazgató, 3 rendes tanár, 3 segédtanár, 1 gazd. szaktanár, 1 gyal. isk. tanító, 1 kézimunka-tanító, 1 óraadó-tanár, 4 hitoktató és 1 kertésztanító)

A tanári karban az 1905. polgári év végéig sok változás történt. Bodor Miklós rendes tanár meghalt, Sándor Domokos rendes tanár nyugdíjba ment, Bocskay István segédtanár áthelyeztetett hasonló minőségben Temesvárra, Keszler Károly és Hrabetz Nándor temesvári segédtanárok idehelyeztettek hasonló minőségben, utóbbi december hóban rendes tanárrá lépett elő, végül segédtanárrá kineveztetett Dr. Szabó Emil okl. középiskolai tanár.

Az 1904—1905. tanév elején a tanulók száma volt az I. osztályban 30, a II-ban 18, az III-ban 24 és a IV-ben 22, összesen 94. Évközben eltávozott 1 negyedéves és 2 első éves tanuló.

Vallás szerint volt 23 róm. kath., 43 ev. ref., 21 unitárius, 1 gör. kath., 1 gör. kel. és 5 ág. ev. vallású.

Megyei illetőség szerint volt 43 udvarhelymegyei (10 helybeli, 33 vidéki), 10 csikm., 22 háromszékm., 5 marostordam., 2 nagykükkülöm., 2 kiskükküllöm., 5 brassóm., 1 zemplénm., 1 ugozsam., 2 hunyadm. és 1 zólyommegyei.

Anyanyelv szerint volt 91 magyar, 2 német és 1 román.

A szülők foglalkozása szerint volt 44 földműves, 4 tisztviselő, 3 pap, 21 tanító, 12 iparos és 10 egyéb foglalkozású szülő gyermeke.

Az év végén levizsgázott 90 tanuló.

Magánuton miniszteri engedelem alapján 9 ifju vizsgázott.

Az 1905—1906. iskolai évre beiratkozott az I. osztályba 25, a II-ba 27, a III-ba 18 és a IV-be 21, összesen 91 rendes tanuló.

Tanítói oklevelet kapott 1905-ben 17, javítóvizsgálatra utasított 4 jelölt. Az írásbeli vizsgálaton elkövetett szabálytalanságért a vizsgálat folytatásától eltiltatott 2 jelölt.

Kántorságra képesítő bizonyítványt kapott 5 róm. kath., 2 ev. ref., 1 ág. ev. és 3 unitárius, összesen 11 tanítójelölt.

Tandíjat senki sem fizetett. Állami segílyt élvezett 84 növendék. Összes évi segíly 18854 kor. 06 fill. Egy növendék átlagos évi segílye 224 kor. 45 fill. A megelőző évhez képest a segílyemelés személyenkint évi 54 kor. 77 fill.

A kertészkedésben tanúsított kiváló szorgalom és eredményes munkálkodásért

2 növendék kapott 20—20 kor. jutalmat a m. kir. földm. miniszteriumtól, névszerint: André Béla és Kövér Lajos IV. éves növendék.

Nagyobb tanulmányi kirándulás rendeztetett Brassó—Zernest—Botfalú, Sepsiszerbgyörgy—Sinaia vidékére. Résztvett 46 növendék az igazgató és a gazd-szaktanár vezetése alatt. A vall. és közökt. miniszter 400 kor. államsegélyt engedélyezett e kirándulás céljaira.

Az 1905. év május hó 27—28-án Budapesten megtartott orsz. ifjusági torna-versenyen 36 növendék vett részt 4 tanár felügyelete mellett. A tornászcsapat szerzett az intézet számára 2 győzelmi és 3 elismerő oklevelet, 5 növendék másodrendű (bronz-érem) kitüntetést.

Az ifjusági önképzőkörnek volt 94 tagja. Tartott 25 ülést. Szép eredménnyel dolgozott. Két szakcsoportból állott (szépirodalom-paedagogiai és ének-zen.)

A közegészségügyi állapot nem volt kielégítő.

II. Az intézettel kapcsolatos elemi gyakorló-iskola ötosztályu volt 22 tanulóval.

Az 1905—1906. tanévben azonban felállított a IV. osztály is szervezetelet egy 3 osztályu gazdasági irányu ismétlőiskola.

III. Az iskolai épületek a régiek. A szerencsétlen politikai viszonyok nem engedték meg, hogy a kilátásba helyezett s az állami költségvetésbe is beállított új, modern épület, internátus és konviktussal, felépüljön. Ez annál nagyobb szerencsétlenség az intézetre nézve, amennyiben a főépület balszárnyán veszedelmes repedések mutatkoztak. A repedések tovaterjedése azonban szakszerű munkálkodásokkal meggátoltatott s így nem kell nagyobb veszedelemtől tartani.

A gazdasági kertben levő baromfitelep a m. kir. föld. miniszterium fehér és sárga Orpingtonfajtaival benépesített s zárt mintaméhest is állított fel az intézet céljaira.

IV. A tanári fizetések beszámításával az intézet összes fentartási költségei az 1904—1905. iskolai évben 63930 kor. 92 fill.

A *székelykereszturi unitárius gimnázium*. Az 1905. évi június végén vizsgálatot állott 151 tanuló. Ezek közül osztályismétlésre utasított 23.

Június 7—14 napjain tanulmányi kirándulásra volt, 3 tanár vezetése mellett 29 tanuló. És pedig Gyulafehérvár, Zalatna, Ambrudbánya s Verespatak vidékére mely útvonal történelmi, természetrajzi és néprajzi szempontból egyaránt tanulmányozásra méltó. Az ifjuság által rendezett előadások 364 kor. 27 fillér jövedelmét, személyenként 10—10 koronával pótolva valósították meg ezt az utat.

A jelzett iskolai évben, segélyezésre és jutalmazásra, kiadott a különböző alapok kamataiból és egyesek ajándékából 121 tanulóknak összesen 5059 kor. 12 fillér. Átlag jutott egyre 41 kor. 80 fillér.

A tanári kar létszáma a hittanár és énektanítóval 11,

Ex-lex megakasztotta az intézet fejlődését, az új épület építhetését és a tanári fizetések rendezését. Ezek ugyan kicsiny dolgok az ország, a nemzet nagy érdekeivel szemben, az intézetet, érzékenyen érintik. Azonban nem panaszol a tanári kar, csak sajnálatát fejezi ki a felett, ha a nagy nemzeti érdekek meghiusulása a kisebb érdekeket is veszélyezteti.

A gimnázium és ifjuság könyvtárába 605 kor. 50 fillér értékű könyv vásároltatott. Az ajándék pedig 228 kor. 80 fillér értékű könyv. A különböző szertárakba vásárolt tanszerek összes ára 1959 kor. 41 fillér.

Az 1905—1906. isk. évre beiratott az I—VI. osztályba 153 tanuló. Ezek közül román 17, német 2.

C) FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISTERIUM ÜGYKÖRE.

XIII. Állategészségügy és állattenyésztés.

a) Állategészségügy.

Udvarhelyvármegye területén az 1905. év folyamán az egyes községek által összeirt s a járási főszolgabírószágok útján a községektől, Székelyudvarhely város polgármesterétől a városról nyert adatok alapján összeállított, a hasznos háziállatok létszámát feltüntető kimutatást, az ezek között előfordult ragályos betegülési és elhullási esetek számát, az év folyamán közfogyasztásra levágott állatok számát, a vármegye területén a községek által az adóhivataloktól kivett marhalevelek minőségét és darabszámát, a vármegye területén tartott országos állatvásárookra felhajtott és eladott állatokról, valamint a vármegye területén lévő három vasuti állatrakodó-állomáson feladott és elszállított állatokról szóló adatokat a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

A hasznos háziállatok létszáma a vármegye területén:

Ló:

Mén	19 drb.
Felnőtt ló	11728 »
Növendék	1551 »
Összesen	<u>13298 drb.</u>

Szarvasmarha és pedig

a) Magyar erdélyi

Bika felnőtt és növendék	251 drb.
Tehén	15726 »
Üsző	8307 »
Ökör	11743 »
Uinó	10980 »
Összesen	<u>47007 drb.</u>

b) Piros-tarka

Bika felnőtt és növendék	6 drb.
Tehén	950 »
Üsző	622 »
Ökör	213 »
Tinó	300 »
Összesen	<u>2091 drb.</u>

c) Másfajú tarka marha

Bika	5 drb.
Tehén	186 »
Üsző	104 »
Ökör és tinó	42 »
Összesen	<u>337 drb.</u>

d) Borzderes

Bika, felnőtt és növendék	11 drb.
Tehén	82 »
Üsző	78 »
Ökör	37 »

Tinó	20 drb.
Összesen	228 drb.

Bivaly :

Bika, felnőtt és növendék	31 drb.
Tehén	2708 »
Üsző	847 »
Ökör és tinó	549 »
Összesen	4095 drb.

Sertés :

Kan	201 drb.
Felnőtt	11936 »
Növendék	11879 »
Összesen	24016 drb.

Juh :

Kos	1412 drb.
Felnőtt	71023 drb.
Növendék	11195 »
Összesen	83630 drb.

Kecske :

Felnőtt	8904 drb.
Növendék	113 »
Összesen	10417 drb.

Ezen adatokat összehasonlítva az 1904. évben a községek által hasonló módon beszürgáltatott adatokkal, az tűnik ki, hogy

a lovaknál	1224 drb.
a magyar erdélyi szarvasmarhánál	2483 »
a borzderes szarvasmarhánál	46 »
bivalynál	1316 »
sertésnél	950 »

apadás van, míg ellenben

a piros-tarka szarvasmarhánál	615 drb.
más fajta tarka marhánál	77 »
juhnál	6690 »
kecskénél	1256 »

szaporodás, illetve növekedés van.

A lovak, a magyar erdélyi és a borzderes szarvasmarha, a bivaly és a sertésnél észlelt apadás okát az 1903. és 1904. évben uralgott száraz időjárás folytán beállott szűk takarmány és termésben kell keresni, melyhez hozzájárult a marhaárak magas áremelkedése, minek folytán a gazdaközönség igyekezett a felesleges marhaállományát eladás által értékesíteni.

A piros-tarka és más fajta tarkamarhánál észlelhető szaporodás okául az ezen vármegyében a gazdaközönség által is nagyobb mérvben tartani, illetve tenyészteni szándékolt, gyorsabban fejlődő, gyorsabban hizó és több tejet adó tarkamarha tartásában kell keresni, melyhez hozzájárult a vármegyében az 1904. és 1905. év folyamán létesült több tejszővetkezet keletkezése is.

Ezen oknál fogva a törvényhatóság útján már 1905. évben törvényes intézkedések tettek az iránt, hogy a vármegye szarvasmarha, sertés és juhtenyésztéséről alkotott volt vármegyei szabályrendelet olyképpen módosítottassék, hogy a magyar erdélyi szarvasmarha mellett a piros-tarka nyugati fajta szarvasmarha és köztenyésztése is bizonyos korlátozások között a vármegye területén lehetővé tétessék.

A juhnál észlelhető tetemes növekedés a juhtenyésztés fellendülésében s az

1904. és 1905. évben uralgott száraz időre lehet visszavezetni, mely években a juhok között a métegykor következtében kevesebb elhullás történt.

Ragályos betegségek a következők léptek föl:

1. Lépfene 6 községben és Székelyudvarhely városban, 20 udvarban és 1 legelőn, megbetegült 30 drb. szarvasmarha, melyek közül elhullott 29 drb., gyógyulással végződött 1 drb.

2. Veszettség 2 községben 2 drb. kóborló kutyánál lett megállapítva.

3. Takonykór 1 községben, 6 udvarban 9 drb. lónál lett megállapítva részint elhullás után bonczoláskor, részint élő állapotban vizsgálatkor, részint pedig a mallein reakció után bonczoláskor.

4. Juhhimlő 18 községben, 72 udvarban és 8 legelőn 9763 drb. juhon fordult elő, melyek közül elhullott 1873 drb., gyógyult 7479 drb, mint gyógykezelés alatt álló 411 drb. az 1906. évre folytatólag átjött.

5. Ivaszervi hólyagos kiütés 1 községben, 1 udvarban 3 drb. lónál fordult elő.

6. Rühösség 20 községben, 86 udvarban 180 drb. lónál és 103 drb. juhnál fordult elő, melyek közül elhullott és a tulajdonos beleegyezésével lelévetett 13 drb. ló, elhullott 19 drb. juh. Ezen ragályos betegség Kisbaczon községben járványos jelleget öltött, minnek oka a beteg állatoknak nem kellő időben való elkülönítésében leledzett. 7 drb. gyógykezelés alatt álló rühös ló az 1905. évre folytatólag átjött.

7. Sertésorbáncz 31 községben és Székelyudvarhely rendezett tanácsu városban 281 udvarban 465 drb. sertésnél fordult elő, melyek közül 382 drb. sertés elhullott, 83 drb. pedig felgyógyult. Szokatlan mérvben székelykereszturi járásban uralgott.

8. Sertésvész és sertéskolera 35 községben, 733 udvarban 1358 drb. sertésnél fordult elő, melyek közül 224 drb. gyógyult, ellenben 1134 drb. elhullott.

9. Bivalyvészben megbetegedett 5 községben és Székelyudvarhely városban, 14 udvarban és 4 legelőn 37 drb. bivaly, melyek közül elhullott 35 drb., gyógyult 2 drb.

A számadatok községenként csoportosítva, a következőket találjuk.

Lépfene fellépett: Székelyudvarhely városban, Száldobos, Vargyas, Ábránfalva, Szentlászló, Lövéte és Homoróddaróc községekben.

A takonykór: Erkedén.

A juhhimlő: Máréfalva, Tarcsafalva, Szolokma, Tordátfalva, Pálfalva, Parajd két izben, Kiskede, Kecsetkislud, Bözöd két izben, Kápolnásfalu két izben, Bözödujfalu, Rava, Énlaka, Szentegyházafalva, Csöb, Székelyszállás, Nagysolymos, Felsősfalva, Gagy, Firtosmartonos, Szentábrahám községekben.

Ivaszervi hólyagos kiütés: Vargyas községben.

Rühösség fellépett: Székelyzsombor, Kápolnásfalu, Alsósfalva, Bethfalva, Homoróddaróc, Szentegyházafalu, Bikafalva, Parajd Felsősfalva, Atyha, Gyepes, Firtosváralja, Szentlélek, Bözödujfalu, Lövéte, Korond, Kisbaczon, Homoródjánosfalva, Székelyszentkirály, Oroszhegy községekben.

Sertésorbáncz: Felsőboldogfalva, Szederjes, Fiátfalva, Csöb, Bözöd, Vécze, Siménfalva, Székelydália, Bethfalva, Erked, Rava, Székelykeresztur, Szentlélek, Szentdemeter, Tordátfalva, Alsóboldogfalva, Kénos, Szenterszébet, Kissolymos, Kadács, Medesér, Szentábrahám, Nagysolymos, Farczád, Firtosmartonos, Tarcsafalva, Nagyalambfalva, Bordos, Szentegyházafalva, Nyikómalomfalva községekben és Székelyudvarhely városban.

Sertésvész és sertéskolera: Betlenfalva, Bibarczfalva, Kisbaczon, Bögöz, Felsőboldogfalva, Agyagfalva, Lengyelfalva, Béta, Bardocz, Kápolnásfalú, Máréfalva, Patakfalva, Székelyszáldobos, Homoródbene, Székelymuzsna, Homoródszentpéter, Vargyas, Küküllőkeményfalva, Mátfalva, Parajd, Korond, Székelyderzs, Felsőrákos, Kénos, Zetelaka, Magyarhermány, Kányád, Miklósfalva, Homoródalmás, Lövéte, Székelydaróc, Oroszhegy, Bözöd, Árvátfalva, Kápolnásfalú községekben és Székelyudvarhely városban.

Bivalyvész: Erked két izben, Felsőrákos, Miklósfalva község erdei legelőjén, Bözöd, Bethlenfalva, Székelyzsombor és Székelyudvarhely város erdei legelőjén.

A vármegye területe az egész 1905. év folyamán a ragadós száj és körömfájástól veszmentes volt.

Az uralgott ragadós betegségek közül ez év folyamán szokatlan mérvben lépett fel úgy az udvarhelyi, mint a székelykereszturi járáshoz tartozó községekben is a juhhimlő.

Terjedését részint a juhok, részint a juhos gazdák, illetve a pásztorok segítték elő az által, hogy a betegség fellépését elitkolva, az ősz folyamán, a nyáron együttesen legelt, részint beteg, részint pedig a már befertőzött juhoknak több községbe történt elhajtása által.

A második ragályos betegség, mely a vármegye területén a kisebb hasznos háziállatok illetve a sertések között pusztított, a sertésvész volt, ez 35 községben 733 udvarban és 1 legelőn 1358 drb. sertésnél lépett fel, melyek közül 1134 elhullott, 224 drb. felgyógyult.

Ezen adatokat összehasonlítva az 1904. év folyamán történt betegülési és elhullási adatokkal, az tűnik ki, hogy a fertőzött községek száma ugyanannyi, mint volt a mult év folyamán, azonban az udvarok száma 398-al és 1 legelőterülettel, a megbetegültek száma 606 darabbal, az elhullottaké pedig 549 darabbal emelkedett.

A harmadik ragályos betegség, mely a sertések között nagyobb mérvben uralgott és pusztított, a sertésorbáncz volt. Ezen ragályos betegség 31 községben, 281 udvarban, 465 drb. sertésnél fordult elő, melyek közül 382 drb elhullott, 83 drb. pedig felgyógyult.

Ezen adatokat összehasonlítva a mult évi hasonminőségű betegülési és elhullási adatokkal, az tűnik ki, hogy a fertőzött községek száma 17-el, az udvarok száma 195-el, a megbetegült állatok száma 324 darabbal, az elhullottaké pedig 362 darabbal emelkedett.

A sertések között uralgott sertésvész és sertésorbáncz ragályos betegség. A fenti növekedését és pusztító voltát a mult év folyamán is a betegség fellépte eseteiben az elkülönítések nem kellő időben való megtétele és a betegeknek az egészséges állatokkal egy közös legelőn való járatása is okozta, de ezt mintegy elősegítette a hosszantartott száraz időjárás folytán beállott vízhiány, mely miatt a sertéseknek kisebb itató és delelő helyeken való összezsufoltsága által a fertőzés terjedésére, illetve közvetítésére bő alkalom adatott.

Nem ragályos betegségek következtében az 1905. év folyamán elhullott :

Ló	37 drb.
Szarvasmarha	52 »
Bivaly	13 »
Juh	162 »
Sertés	80 »

Közfogyasztásra levágatott :

Bika	13 drb.
Ökör	280 »
Tehén	1892 »
Növendék	1335 »
Borju	948 »
Bivaly	15 »
Juh	5938 »
Bárány	7736 »
Kecske	517 »
Gödölye	121 »
Sertés	2982 »

Közfogyasztásból elvonattak : Borsóka kór miatt 5 drb. sertés, lesoványodás miatt 1 szarvasmarha.

A székelyudvarhelyi m. kir. adóhivatal által az udvarhelyi és homoródi járáshoz tartozó községek részére kiadatott :

Husz filléres marhalevélből	32900 drb.
Tizenkét filléres »	13500 »
Négy » »	13300 »
Összesen	<u>59700 drb.</u>

A székelykereszturi m. kir. adóhivatal által a székelykereszturi járáshoz tartozó községek részére pedig kiadatott :

Husz filléres marhalevélből	18800 drb.
Tizenkét filléres »	9700 »
Négy »	9700 »
Összesen . . .	<u>38200 drb.</u>

A vármegye területén 15 országos állatvásártartásra jogosított község, illetve város van, melyeken 41 országos, ezenkívül Székelyudvarhelyen kedden és Székelykeresztúron szombaton 1—1 heti állatvásár szokott tatrtni.

Az 1905. év folyamán mind a 41 országos állatvásár akadálytalanul megtartott, melyekre felhajtva lett:

Ló	13989 drb.
Szarvasmarha és bivaly . . .	64492 »
Juh és kecske	5330 »
Sertés	1200 »

Eladatott:

Ló	4086 drb.
Szarvasmarha és bivaly . . .	24553 »
Juh és kecske	3053 »
Sertés	650 »

A vármegye területén az 1905. évben megtartott országos állatvásárok fenti forgalmát tisztán az idézte elő, hogy a ragadós száj- és körömfájástól a vármegye egész területe az 1905. év folyamán vészmentes volt. Hasonlólag ebből értelmezhető a marhaleveleknek az illető adóhivataloktól való nagyobb mérvű kivitele is.

A vármegye területén levő három vasuti állatrakodó állomásnál el lett szállítva:

Szarvasmarha és bivaly . . .	3230 drb.
Juh és kecske	401 »
Sertés	207 »

A vármegye területén a lótenyésztés emelését, fejlesztését 7 drb. részint az államtól, részint magánosoktól az egyes községek által vett, de a ménevizsgáló bizottság által megvizsgált és köztenyésztésre alkalmasnak talált mén s ezen kívül az állam által Homoródalmás, Derzs és Oroszhegy községnek a Varság telepére engedélyezett 3 drb. és a fedeztetési állomáson elhelyezve 17 drb. állami mén volt hivatva előmozdítani.

A fedeztetési állomások száma a Darócz községben az év folyamán létesített állomással szaporodott.

A lótenyésztés emelése szempontjából a vármegye lótenyésztőbizottsága által a m. kir. földművelésügyi miniszter ur részéről adományozott 600 korona segélyvel okt. 15-én Székelykeresztúron egy díjazással összekötött lókiállítás bir jelentőséggel, melyen a kisebb tenyésztők anyakanczái és 1—2 és 3 éves kanczacsikói lettek pénzbelileg jutalmazva, s egyes nagyobb tenyésztők illetve birtokosok pedig elismerő oklevéllel kitüntetve.

Ezen járás területén e lókiállítás első lévén, a kezdet nehézségeivel küzdött, de ennek daczára mégis sikerültnek volt mondható. Ezen kiállításra felhajtott 41 darab csikóskanca, 3 éves kanczacsikó 7 drb., 2 éves kanczacsikó 10 drb. és 1 éves kanczacsikó 6 drb.

Ezen kiállításra felhajtott állatoknál úgy az anyakanczáknál, de főleg ezek ivadékaiknál az állam által fenntartott fedeztetési állomásoknál tenyésztésre használni szokott apaállatok átöröklő jó tulajdonságai, a faj jellege határozottan megállapítható volt.

Ezek befolyása folytán a loállomány között a jobb minőségű ígás, koci és hátáslovak javulása tekintetében a haladás kétségbevonhatatlanul szembetűnő.

Ezen örvendetes javulás egyuttal buzdításul szolgált arra, hogy a fellendült lótenyésztési kedv fokoztassék, vagyis tovább fejlesztessék. E cél elérése szempontjából már ez év folyamán lépések tétettek e vármegye tenyésztőbizottsága és a székelyföldi miniszteri kirendeltség együttes kezdeményezésével az iránt, hogy az állam támogatása mellett egy csikólegelő létesíttessék.

Ezen csikólegelő létesítéséhez az állam segélylyel hozzá is járult. A legelőterü-

let Ábránfalva községben lakó Balázs Sándor birtokán leendő berendezve s így most már a gazdaközönségtől függ, hogy annak üdvös és hasznos voltát felismerve, azt minden tekintetben megvalósítsa, állandósítsa és ki is használja.

A szarvasmarha tenyésztés emelésének céljára szolgált a vármegyében volt 251 drb. tenyészigazolvánnyal ellátott községi és magán magyar-erdélyi bika.

A szarvasmarha emelése szempontjából tartotta fenn a vármegye gazdasági egyesülete a »Tartod« nevű havasi legelőn a szüzuglyát, melybe ez év folyamán csak 74 drb. üsző hajtattott fel.

Ezen év február hó 28-án és a reá következő napon Székelykeresztúron az országos jellegű bika, tehén és üsző kiállítás és vásár is megtartott, melyre felhajtattott a nagy tenyésztők részéről 50 drb., a kistenyésztők és a községek által 47 drb. bika, melyek közül a fenti két napon a helyszínen eladatott 34 drb. bika. Azonban a tényleges eladás több volt, de az eladók, hogy a gazdasági egyesület, illetve a kiállítás céljaira levonásba határozott 2% vételártól meg ne fosszák magukat, az eladás után a tulajdonjog átírást a szomszéd, avagy a saját községükben eszközlik. Borjas tehenekből és üszőkből felhajtva lett 38 drb.

A szarvasmarha tenyésztés emelése céljából lett rendezve a f. év október hó 8-án Oklándon egy díjazással összekötött tenyész szarvasmarha kiállítás, melyre felhajtva lett kisborjas és borjus tehenekből 51 drb., 3 éves üszőkből 25 drb., két éves üszőkből és ennél fiatalabbakból 36 drb.

Tekintve azt, hogy a tenyész szarvasmarha kiállítás e járás területén első volt, a kiállítás sikerültnek mondható volt.

A díjak odaitélésénél a bírálóbizottsági tagok a fősulyt az átöröklő hibáktól való mentességen kívül az állatok gondozására, ápolására fektették, példát szolgáltatva ez által arra, hogy a kiállításra felhajtandó állataikat a gazdaközönség legalább a kiállítás tartamára kellőképpen megtisztogatva, takarítva állítsa ki, mivel az állatok tisztántartása is a legépebb, legtökéletesebb állat fejlődhetésének egyik legfőbb kelléke.

A bivaly tenyésztés emelésére 30 drb. tenyészbika szolgált.

A juhoknál a tenyésztés emelését a községekben volt 1412 drb. tenyészkos segítette elő.

A sertéseknél a községekben volt s hasonlólag tenyészigazolvánnyal ellátott 201 drb. tenyészkan hatott emelőleg.

Ugy a szarvasmarha, mint a sertés, a juh és baromfi tenyésztés emelésére irányult törekvésekhez nagyban hozzájárult az év folyamán is a m. kir. földművelésügyi miniszter ur megbizottjai, nevezetesen a segesvári állattenyésztési kerületi felügyelőség és a székelyföldi kirendeltség itteni megbizottja útján eszközölt tenyész irány javítása, gyarapítása céljából végzett tenyész apa és anyaállatok bevásárlása és kiosztása is, de miután az ezekre vonatkozó adatok az említett közreműködőktől külön-külön rendelkezésemre bocsátott jelentésben foglaltaknak, ezeket az alábbiakban vagyok bátor előterjeszteni.

b) Állattenyésztés.

Mindenekelőtt meg kell említeneni, hogy az állattenyésztési felügyelőség területe, Földművelésügyi Miniszter ur 13.999. 1904—eln. számu elhatározásával, 1904. novemberével változást szenvedett és pedig annyiban, hogy az oda tartozott Alsófehérmegye, Hunyadvármegyével egyesítve új felügyelőséggé szerveztetett s így a segesvári felügyelőség hatásköre immár csak Nagy- és Kisküllő, valamint Udvarhelymegyékre terjed ki. A nagykiterjedésű Alsófehérvármegyének Segesvárról való adminisztrációja, a nagy távolság és a rossz vasuti összeköttetés miatt nehézségekbe ütközött s éppen ezért ott intenzív működést kifejtteni nem is lehetett.

Az 1904—905-ik évi tél az állatok kiteleltetését illetőleg, erős megpróbáltatásnak tette ki a gazdákat, mert az 1904-ik évi szárazság folyán sok helyütt a rendes takarmánytermés egyharmada állott csak a gazda rendelkezésére. Igaz, hogy a legtöbb gazda az állatok létszámának megfelelő redukálásával segített baján s állatjainak legnagyobb részét a tél beállta előtt potom áron eladta, voltak azonban nagy számban

olyanok is, kik a takarmányozásban a szigorú takarékoság elvére állva s felhasználva egyéb pótlékokat, összes állataikat kitelettették s a tavasz beálltakor legalább a növendék állataikat jó pénzért adták el. Az 1904. évi szárazság okozta takarmányhiányból kifolyólag, már a kora tavasszal megindult az általános husrágóság, mely azóta nem is csökkent s valószínűleg jóideig nem is fog csökkenni. A husrágóság természetesen a tenyészállatoknál még inkább volt érezhető. Kifogástalan, fajtiszta anya állatokat még most is alig, vagy csak igen nagy pénzért kaphatni, mert a mi eladó volt, még az 1904-ik év őszen eladódott és pedig sajnos főleg pinzgauai a külföldre, a mi pedig nagy költséggel és aggodás közepette kitelelődött, attól senki sem szívesen válik meg. A tenyész apaállatok pedig 20—24° al drágábban keltek el, mint az elmúlt években.

Az állattenyésztés egyes ágairól az alábbiakban számolok be:

I. Szarvasmarha tenyésztés.

A kerülethez tartozó összes vármegyék állattenyésztési szabályrendeleteiben eredetileg az erdélyi-magyar fajta marha tenyésztése volt megengedve, illetőleg csakis ilyen fajta bikák szerepelhettek a köztenyésztésben. A nyugati fajta bikák engedélyezését a köztenyésztésnek nagyobb mérvű átalakulása folytán, először Nagy-Küküllővármegye kezdte meg, majd Alsófehérvármegye követte részben példáját. A múlt évben azonban már Kis-Küküllővármegye sem térhetett ki a közóhaj elől s a szabályrendeletben a nyugati bikák is polgárjogot nyertek s Udvarhelyvármegye, a mely idáig szívos kitarással maradt meg a köztenyésztésben is magyar marha mellett, szintén módját ejtette annak, hogy ott, a hol a nyugati marha lételeének feltételei megvannak, ott hol a nyugati marhára való áttérés közóhajt képez, tiszta vérű nyugati bikák vegyék át a szereplést. Ezen vármegyében eleinte mindenütt a főczél a magyar marha fenntartása és később annak megmentése volt s e részben elegendő gondoskodásnak tartott az, hogy ha a szabályrendeletileg kimondott, csakis magyar bikák kaphatnak engedélyt a köztenyésztésben való szereplésre. Ez a gondoskodás azonban nem bizonyult elégségesnek. Mert a köztenyésztés képe mégis néhol lassan, másut azonban gyors tempóban átváltozott s eddigi községi fehér csordából idők folyamán tarka lett. Azon megyékben, hol ezen megváltozott viszonyok mellett sem lón a (nyugati) bikák szereplése megengedve, úgy segítettek magukon a községek, hogy tenyésztési egyesületet alakítottak s mint külön erkölcsi testületek, külön csordában állatállományuknak megfelelő nyugati bikát tarthattak. Ma azonban mint már említettem, nincs szükség a szabályrendeletnek ilyenmü kijátszására, mert a kerületben már ott, hol a községek át akarnak térni a nyugati marha tenyésztésére, illetőleg ott hol a tulnyomó nyugati marha létszából kifolyólag tarkabikát óhajtanak, az mindenütt minden nagyobb nehézség nélkül megtörténhetik. A tarka marha és pedig kizárólag a pinzgauai egyébként, mint azt az évenként megtartani szokott tavaszi állatösszeírások igazolják, rohamosan terjed és pedig a magyar marha rovására; a bivaly állományt pl Nagy-Küküllő és Kis-Küküllő megyében fentemlített változás teljesen érintetlenül hagyta. A bivaly létszáma ugyanis az elmúlt 10 év alatt se nem emelkedett, se nem csökkent.

Az 1905-ik évben kiosztott bikák számát vármegyékként és fajták szerint a következő kimutatás tünteti fel.

Kiosztatott				
H ó l?	milyen fajta?			Összesen
	magyar	pinzgauai	bivaly	
d a r a b				
Nagy Küküllővármegyében	24	21	23	68
Kis-Küküllővármegyében	20	7	1	28
Udvarhelyvármegyében	35	2	—	37
Alsófehérvármegyében	38	4	—	42
Összesen	117	34	24	175

A fent kimutatott 175 drb. bika 92343 koronáért vásároltatott, mely összeget az illető községek százalék engedmény nélkül három féléves részletfizetés mellett kötelesek visszafizetni.

A magyar erdélyi bikák átlagos ára	663	kor.	volt
A pinzgauri	»	»	» 437 » »
A bivaly	»	»	» 270 » »

A kiosztott bikákat a felügyelőség első sorban is a kerületben lévő nagytenyésztőktől szerezte be, ahol a tenyészet már előrehaladott stádiumban van, másodsorban azonban kisczárától is vásárolt bikákat főleg pinzgauriakat és bivalyokat, amelyek rendszeres tenyésztésével a kerületben sajnos, eddig még nagy tenyésztő nem foglalkozik, pedig e téren való vállalkozás szép hasznot biztosítana az illetőknek.

II. Sertésfenyésztés. A kerülethez tartozó vármegyékben tulnyomólag a szőke mangalicza szerepel a köztenyésztésben, csak Nagy- és Kisküküllővármegyék egy-két járásában tenyésztik a berschirei és mangalicza keresztezéséből származott fekete-tarka báznai sertést. Daczára annak, hogy ez utóbbi fajta igen szapora és gyorsfejlődésű, a mangaliczát nem tudta kiszorítani, sőt az eddigi helyein is kezd tért veszíteni, minek magyarázata a báznai sertés kis testalkatán kívül talán abban van, hogy ezen fajta tenyésztésével szakszerűen senkisésem foglalkozik, s így jellegzett és tiszta vérű kanok hiányában e fajta fennmaradásának hosszú időt jósolni nem lehet. Ma már annyira össze-vissza van keresztezve, hogy eredeti jellegéből már alig van meg valami, miért kívánatos volna, hogy ezen ma már jelleg nélküli sertés teljesen elimináltassék s helyette ezen vidékeken vagy tiszta berschirei vagy mangalicza tenyésztése karoltassék fel.

Mint hogy 1905-ik évben a községek kedvezményben nem részesültek, csak igen kevesen keresték fel a felügyelőséget kan beszerzésére, s a legtöbb község tekintettel a kanoknak nem nagy egységárára, azokat a vétel alkalmával készpénzzel kifizették 3 féléves részletfizetés kedvezménye mellett.

Nagykükülőben	16	drb.	mangalicza és 10 drb. báznai kant.
Kiskükülőben	8	»	» 3 » » »
Udvarhelymegyéb.	10	»	» 5 » » »
Alsófehérmegyéb.	5	»	» — » » »
Összesen	39	»	» 18 » » »

osztott ki a felügyelőség összesen 5637 kor. vételárban. A kanok 98 kor. egységáron vásároltattak dr. Beldi László réteni; Szatmáry István haranglábi gazdaságaiból, továbbá a mezőhegyesi és fogarasi ménésbirtokról.

III. Juhfenyésztés. A köztenyésztés anyagát az erdélyi raczka (fehér és fekete) képezi. Kedvezményes áru kosokat a községek nem igen kérnek a felügyelőségtől, mert a kosok csekély áron lévén beszerezhetők, a községek készpénzfizetés mellett maguk szokták megvásárolni, illetőleg e téren az a szokás divik, hogy a községek a juhász-torokkal szerződnek a kosok beszerzésére és tartására nézve.

IV. Baromfi tenyésztés. A nemesebb baromfiak tenyésztésével főleg a kerülethez tartozó vármegyék székhelyein s csak vidéken egyes emberek nagy előszeretettel foglalkoznak s e téren szép sikert is tudnak felmutatni, mindazonáltal a köztenyésztésben valami jelentősebb javulás alig észlelhető. Az állattenyésztés eme fontos és igen jövedelmező ága iránt a köznépből hiányzik még a meleg érdeklődés, a mely nélkül semmi féle ügyet előbbre vinni nem lehet. Kiosztásra került összesen 100 drb. nemes baromfi és pedig oly módon, hogy a kérelmezők 1 drb. közönséges baromfi ellenében cserébe egy drb. nemes baromfit kaptak.

XIV. Székelyföldi miniszteri kirendeltség működése.

Székelyföldi kirendeltség 1905. évi, vármegyénket érdeklő működéséről a következőkben számolhatók be:

A *lőtenyésztés* emelésére rendelkezésre állt 3 (arabs és lipiczai) fődöző-mén, oly községek és gazdakörök részére, melyek a kincstári fődöző állomásoktól távol fekszenek, tehát a gazdák kanczáikkal oda nehezen juthatnak, vagy a melyek a mint szabad ménesben fődőztetve használják a havasi legelőkön. A méneket a kirendeltség teleteti át saját költségén.

A három ménlő állt: Varságtisztáson, Derzsbén, Homoródalmáson.

A lőtenyésztés iránti kedv föllandult, úgy hogy 1906. évre már újabb 5 község kérelmezett szabadménéért.

A *szarvasmarhatenyésztés* emelésére eddig kiosztatott 309 darab erdélyi magyar tenyésztésű, melyből 1905. évre 31 darab esik.

A *juhtenyésztés* emelésére 1905-ben kiosztatott 496 darab juh. Miután az 1904. évi szárazság folytán a mételykór 1905-ben nem pusztított, tenyészjuhokért nem volt több kérelmező.

A *sertésenyésztés* emelésére kiosztatott 1905-ben 119 darab fölbugatott mongolicza tenyészokca, legnagyobb részt gazdaköröknek és állatbiztosító szövetkezeteknek.

A *nemes baromfitenyésztés* föllandítására kiosztatott 121 darab importált nemes baromfi, és pedig 71 drb sárga orpington, 16 pekingi kacska és 34 darab emdeni liba. Ezen nemes baromfiak ivadékából a Pancsován rendezett országos baromfi kiállításon 37 drb kiállított és jelentékeny díjazásban részesült.

A kereszturi állami tanítóképezdénél egy minta *baromfi-telep* építetett föl és rendeztetett be, oly célból, hogy a tanítónövények a nemes baromfitenyésztés tudnivalóit elsajátítsák és megismerjék és falujukban a tapasztaltak hirdetői legyenek.

A lőtenyésztés fejlesztésére egy *csikólegelő* létesítésére a lépések megtétettek.

Mezőgazdasági tekintetben jobbfajta *vetőmagvak* terjesztése végett az itteni földgazdasági terményből a zabból 500 q. osztatott ki kedvezményes áron, gazdakörünk között 28 községben 464 kisgazda között.

A gazdakörök között a kisgazdáknak szükséges *gépek és eszközök* megismertetése végett kiosztatott 140 darab gép és eszköz, mint szecskavágó, vaseke, triór, rosta, vasfogas, loherevető, tengeri morzsoló, répavágó stb.

Mesterséges takarmányok termelésére és a *mütrágyák* terjesztésére és megismertetésére az előkészítő lépések megtörténtek és a jövő évi kiosztásokra a talaj előkészített. Az oly elhanyagolt *lentermelés* sikerrel föllandított. Míg 1904-ben volt a lénnel bevetett terület a vármegyében — 25 hold, addig 1905-ben volt 160 hold a mi még jövőben ismét emelkedni fog.

A *komlótermelés* is szaporodott, sőt Udvarhely város határában új komlótelep és komlótermelő szövetkezet létesítése indult meg. Siménfalván állami támogatással egy *népies mintagazdaság* létesített.

A *gyümölcsstenyésztést* illetőleg a nemes gyümölcsfajták elterjesztésére kiosztatott 2947 darab nemes ojtovány darabonként 10 filléres árban, és kiosztatott 2120 drb bogyosgyümölcsöt díjlanul.

Az 1904-ben Felsőrákoson létesített községi gyümölcsös-telep beültetése folytatott és Muzsnán egy holdas gyümölcsös-telep létesített.

A vásárcsarnok ellátó szövetkezet 40 waggon gyümölcsöt exportált Németországba.

Szőlőművelés tekintetében Székelykereszturon és Ujszékelyen létesült hegyköz-ségek szőlőtelepítése támogatott.

Legelőgazdaság tekintetében az elhanyagolt közbirtokossági közlegelők följavitása folytatott. Míg 1904-ben csak 5 községben és circa 300 holdon folytak legelőjavítási munkák, addig 1905-ben a következő közbirtokosságok kezdték meg közlegelőjük kitisztítását és följavitását.

1. Székelyudvarhely város	40 kat. holdon.
2. Homoród-Abásfalva	80 »
3. » Keményfalva	50 »
4. Lókod	20 »
5. Bágy	80 »
6. Bethlenfalva	80 »
7. Máréfalva	50 »
8. Fenyéd	30 »
9. Kápolnásfalva	60 »
10. Szentegyházfalva	150 »
11. Énlaka	50 »
12. Tordátfalva	40 »
13. Siménfalva	50 »
14. Felső-Rákos	50 »
15. Ujszékely	50 »
16. Szentmihályi unitárius egyházközség	50 »
17. Erked	70 »

Összesen 1000 kat. holdon.

A följavitási munkákra szükséges c. 1500 koronából eddig kiadatott 7500+4233. 70=11733.70 korona.

Háziipar fejlesztése tekintetében a meglevő háziipari tárgyakkól minták gyűjtettek be 750 korona értékben és részint a sepsiszentgyörgyi kiállításra, részben a miniszteri kirendeltséghez küldettek be, hol az értékesítés iránt tételnek további lépések.

Vágásban *szalmafonó háziipari tanfolyam* tartott és a tanulóknak egy gép adományoztatott. — A tárgyakkól kiállítás rendeztetett.

Egyesületek, Szövetkezetek, Gazdakörök. A vármegye községeinek most már több mint fele van gazdakörbe tömörülve. A szabályszerűen megalakult gazdakörök száma 72. Hitelszövetkezetek és fogyasztási szövetkezetek száma is emelkedett.

Állatbiztosító szövetkezet volt 1904-ben 1. (Siménfalva) 1905-ben alakult 7. és pedig Kobátfalva, Székelymagyaros, Homoród.-Sz.-Pál, Szentábrahám, Szentegyházfalva, Felső-Rákos, Nagyalambfalva.

Tejszövetkezet alakult 1905-ben 8. (Ugyanott, hol állatbiztosító szövetkezet van, mivel e 2 szövetkezet összefüggőleg létesült.)

Gabonarakár-szövetkezet iránt a lépések megtételtek.

Székelyudvarhelyen »*első székely baromfitenyésztő-egyesület*« czimen szintén egyesület alakult.

Munkásközvetítés. Különféle ipartelepekre (téglagyár, kőszénbánya, vasbánya) közvetített 167 munkás-(férfiak).

Mezőgazdasági munkás közvetített :

1. Mezőgazdasági királyi ménesbirtokra	626 munkás.
2. Bélyei főherczeg uradalomba	227 »
3. Vukovári grófi »	252 »

Összesen 1105 munkás

kik közül az 1 és 2 pont alattiak 853 egyén 42650 korona keresettel jött vissza pár heti távollét után.

Inségügyek az 1904. évi takarmányinség és az itteni népnél emberi eleségül szolgáló tengeri inség csökkentésére a miniszteri kirendeltségnek rendelkezésére bocsáj-tott 5000 métermázsa szemes tengeri, 1400 mázsa széna, melyből a széna teljesen a

tengeriből pedig 1900 q. az egyes reászorult községek között kedvezményes áron ki-
osztatott.

XV. Erdészet.

Udvarhelvármegye erdőterülete 1905. év végén 199016 kat. holdat foglalt el,
amely fanemek és birtok czimek szerint következőleg oszlik meg :

1. Tölgy erdő	27122 k. hold.
2. Bükk és más lomblevelű erdő	137469 »
3. Fenyő-erdő	34425 »
a) Állami erdő	340 »
b) Községi és városi erdő	13171 »
c) Egyházi testületek és személyek erdeje	6155 »
d) Közbirtokossági és volt urbéresi erd.	115409 »
e) Magán erdő	63941 »

Az 1898. évi XIX. t.-cz. rendelkezéseire képest állami kezelés alatt állott :
128 község határán 407 birtokos tulajdonát képező 135075 k. hold erdő és 1133 k.
hold véderdő jellegű kopár.

Az erdőtörvény 17. §. alá tartozó birtokosok tulajdonát képező erdők kezelése
és használati módjának rendezése vagyis a törvény által megkövetelt rendszeres gaz-
dasági tervek a múlt évben 7 erdőbirtokról s illetve 1009 k. hold területéről hagyattak
a földmivélsügyi kormány által jóvá, 2 erdőbirtokról pedig 1658 k. holdról készítettet
el. A rendszeres gazdasági tervek hiányzanak 73 birtokról, vagyis a birtokok számának
18 ¹⁰/₁₀₀-áról, sem rendszeres sem ideiglenes gazdasági tervvel nem bírt 42 birtok 806 k.
hold területtel.

A gazdasági tervtől eltérő, továbbá egyéb kihasználásra engedélyezett területek-
ről a lakosság házi és egyéb szükségleteinek fedezésén kívül a múlt évben eladott 575
holdról 98028 m³-re becsült tölgy, fenyő és bükk mű és tűzifa 196923 korona értékben.

Az 1896. évtől kezdve 1905. év végéig 106 birtokon összesen 8522 k. hold
területtel 1 millió 370 ezer 268 korona folyt be erdőeladások után.

Az erdőbirtokos közönség némi tájékozásul itt fel kell említenem, hogy ezen
1905. év folyamán foganatosított faértékesítéseknél az elért átlagos köbméterenkénti
eladási tőárak a következőképpen alakultak :

Bükk műfánál	1 kor. 25 fill.
Fenyő fűrészárúnál	3 kor. 29 fill. — 3 » 92 »
Fenyő épületi fánál	1 » 75 » — 2 » 01 »
Tölgy műfánál	4 » 16 » — 12 » 28 »
Tűzifánál	70 » — 1 » 09 »

Az elért átlagos holdankénti fakészlet utáni eladási árak : bükknél 113 kor., a
fenyőnél 526 kor. és a tölgynél 926 kor. volt.

Az erdők fentartása érdekében míg a magán erdőbirtokosok erdeiben daczára
a folytonos vágatás és kihasználásnak, általában nem történtek erdősítések, addig az
1898. évi XIX. t.-cz. 1. §. alá tartozó állami kezelésbe vett községi, közbirtokossági
stb. erdőknél az erdőművelési munkálatok teljesítése és általában véve az erdőgazdaság-
nak helyesebb vétele mind inkább javul s nagyobb része hozzá szokott, hogy az erdők
fentartásának legelső feltételét az erdőfelújításokat tőle kitelhető módon lehetőleg neme-
sebb és értékesebb fanemek megválasztásával és elültetésével foganatosítsa.

Igy az állami kezelés alatt álló erdőbirtokokon az 1905. évi természetes utoni
felújulások 336 k. holdon sikerültek ; a gazdasági tervek szerint mesterséges uton be-
erdősítendő 1178 k. holdból 836 k. hold csemete ültetés útján erdősítettet be.

A kopár területek azon részeire nézve, melyek beerdősítése a szomszédos terü-

letek használhatóságát, termőképességét vagy közlekedési utak s más építmények biztonságát is veszélyezteti, amelyeknek beerdősítése tehát nemcsak a tulajdonos jólfelfogott érdekében kívánatos, hanem közigazgatási tekintetben is sürgősen szükséges és az erdőtörvény ide vágó szakaszai alapján ez kötelezőleg is kimondható lenne, e helyett azonban a kényszer mellőzésével, most is felvilágosítás, buzdítás, jutalmazás, az erkölcsi és anyagi támogatás eszközei alkalmaztattak s ennek köszönhető, hogy a lefolyt évben is a kopárterületek beerdősítése örvendetes haladást mutatott amennyiben 162 k. hold kopár részint ujonnan erdősített be, részint az előző évi erdősítések hézagos helyei pótolattak ki.

Ezen erdősítésekhez állami kezelés alatt álló községi stb. erdők részére fentartott állami csemetekertekből 660 ezer drb különböző fajú csemete teljesen ingyen osztott ki, ezenkívül az erdősítési kedv fokozása érdekében több szegénysorsu birtokos holdanként 15—20 korona pénzsegélyben részesített.

Közgazdasági szempontból beerdősítendő kopár területek és letarolt vágások beerdősítésére és a gyümölcsfa-tenyésztés emelése céljából a földművelésügyi kormány 1905. évben 5 erdei fa-csemetekertet 7.0 k. hold és egy gyümölcsfa-iskolát 4 hold kiterjedéssel tartott fenn. Ezen csemetekertekből 2 millió 603 ezer drb csemete osztott ki ingyen az udvarhelyvármegyei birtokosok között.

Az erdőbirtokosok költségén 17 csemetekert 38 k. hold kiterjedéssel tartott fenn, melyből 1905. év folyamán 622 ezer drb csemete ültetett ki.

Az állami és a birtokosok csemetekertjeiben csemete készletek 1905. év végén 7 millió 508 ezer drb csemete és oltvány volt.

A mezőgazdasági törvény 13. és 14. szakaszainak rendelkezése alá eső, vízmosás veszélyének kitett területek megkötésére és befásítására a földművelésügyi kormány 21 ezer korona segélyt engedélyezett s így remélhető, hogy ezen a gazdaközönségre igen fontos kérdés előbbre vitelében és kedvező megoldásában ha azt a gazda közönség is a maga jól felfogott érdekében előmozdítani fogja, semmi akadály nem áll útjába. Az állami kezelés alatt állott erdők területéből 32812 hold legelő erdőgazdaságra volt engedélyezve és 112298 hold volt az erdei legeltetés megengedve, vagyis az összes területnek 83 $\frac{1}{10}$ -án.

A fent elősorolt legeltetési területeken kívül a múlt és az előtti év folyamán országszerte uralkodó szárazságnak és takarmány hiányra való tekintettel 53 esetben összesen 8050 k. holdon a marha szája alól még ki nem nőtt fenyő fiatalosoknak és régi elhanyagolt vágás területeknek a legeltetése és 53 birtokosnak mintegy 1500 holdon a fűhasználat lett engedélyezve.

A vármegye területén az 1879. évi XXXI. t.-cz. 17. §. alá felsorolt erdőbirtokosok tulajdonát képező és az 1898. évi XIX. t.-cz. 1. §-ának hatálya alá tartozó erdők-nél az erdővédelmet szövetkezés alapján az erdőbirtokosok által közösen fentartott s a jóváhagyott szolgálati és fegyelmi szabályok értelmében 20 hatósági erdőőr és 17 hatósági erdőszolga, valamint az erdőbirtokosok által külön fölfogadott 136 kisegítő erdőszolga — kik többnyire mezőőrök is — gyakorolták.

Erdei tüzesetek, melyek számát a több hónapon át tartó rendkívüli száraz időjárás nagyban előmozdította, 20 esetben 97 k. holdon fordultak elő, az okozott kár, mely a 10 évesnél fiatalabb luczfenyő, tölgy és bükk fiatalos elézése által származott, 820 koronát tett ki.

Erdőkárosító nagyobb mérvű rovarkárok és szélviharok nem igen fordultak elő.

A hasznos vadak és házi állatok között kártokozó duvadak közül a lefolyt évben összesen 1 drb kölyök-farkas pusztított el, a duvad pusztítók megjutalmazás miatt bejelentettek.

Végül az 1898. évi XIX. t.-cz. II. czimének hatálya alá eső erdőbirtokosságok szervezkedése és gazdasági ügyviteli szabályzat elkészítése bár az intézkedések a lefolyt évben megtétettek, de a zavaros birtokviszonyok, arányosítások és telekkönyvek rendezetlensége miatt igen lassan halad. Eddigél a 101 erdőbirtokosság közül 62 állította össze a szavazásra jogosultak névjegyzékét és állapította meg gazdasági ügyviteli szabályzatát s e tárgyban az alakuló gyűléseket meg is tartották, ezek közül a földművelésügyi kormány 24 szabályzatot hagyott jóvá.

Erdőrendészeti áthágás miatt a vármegyében 1905. évben bejelentve lett 13

erdőbirtokos 14 esetben, ezek közül 5 esetben az eljárás megindított ugyszintén megindított egy 1903. és 1904. évben bejelenteti esetben, az így 12 esetben tiltott favágás 3 esetben tilos fűhasználat és 1 esetben vágás takarítás elmulasztása miatt bejelentett erdőrendészeti áthágás ügyében a tárgyalás megtartott, az első foku ítélet is meg lett hozva, a mely 13 esetben marasztaló és 3 esetben felmentő volt.

Az erdei kihágási tárgyalások menete és az azok körül követett eljárás ellen 1905. évben panasz nem adatott be.

D) KERESKEDELEMŰGYI MINISTERIUM ÜGYKÖRE.

XVI. Közlekedési ügyek.

A vármegye közlekedési ügyei elmúlt év folyamán is fokozatos haladást mutatnak és egyes vonalak átépítése, több útvonalak magasabb rendű utak közévaló beosztása által a közforgalom igényei mind jobban kielégíthetők.

Államútak.

Az államútak hossza az elmúlt évben változatlan 95.607 km. maradt. Ezen útvonalak kőpályáinak fentartására 2110 drb kétköbméteres kavicsshalom szállított ki és nagyrésztben el is terített. Az apróbb javításokon kívül nagyobb műtárgy helyreállítások is előfordultak, így a héjasfalva—csikgyimesi állami közúton lévő 76 sz. és 119 sz. hidak felszerkezete cseréltetett ki. Fokozatosan tovább épült az ugyanazon közút 49—51 km. szakaszán elmúlt évben megkezdett vasvédkorlát is, mely az eddigi tapasztalat szerint esetleg baleset ellen leghathatósabb és legállandóbb biztosítéknak bizonyult.

Ugyancsak elmúlt évben kezdődött meg a marosvásárhelyi—gyergyószentmiklósi állami közút 73—76 km. szakaszának áthelyezési munkája, mely alkalommal vármegyékből 2—300 munkás hosszabb ideig foglalkozáshoz jutott.

Törvényhatósági közútak.

A törvényhatósági közúti hálózat hossza 229.391 km, melyből 9.300 km. út szakasz kiépítetlen.

A beruházásokról szóló 1904. évi XIV. t.-cz. gondoskodik ugyan kiépítetlen útaink átépítési költségeiről az által, hogy a vármegye birtokában lévő vasúti törzsrészek részben megváltatnak, azonban a szükséges hitel mindeddig nem bocsátott a törvényhatóság rendelkezésére. Ezen időig kénytelenek vagyunk a vármegye rendelkezésére álló aránylag igen csekély anyagi eszközökkel odahatni, hogy az útvonalak kőpályája a legnagyobb takarékoság mellett kijavítsák, és összes útvonalon lévő 695 műtárgy a közlekedésre alkalmas állapotban fentartassék. Összesen 4320 kétköbméteres kavicsshalom szállított ki, mely mennyiség a tényleges szükség szerint osztott el a különböző útvonalokra. Az egész szállítást házilagosan végeztetett, mi által egyrészt kisebb vállalkozók is foglalkozáshoz jutottak, másrészt pedig jelentékeny megtakarítás is elérhető volt.

A házilag végzett számos műtárgy javításon kívül a következő hidépítések végeztettek el:

Az udvarhely—parajdi közúton a 37 sz. Nyikóhid.

A fenyéd—zetelaka—gyergyói közúton az 1 sz. Fenyédhid és 57 sz. Küküllő-hid.

A felsőboldogfalva—felsőrákosi közúton a 14, 40, 47, 48 sz. műtárgyak.

Az oláhfalva—zsombori közúton a 7, 8, 35, 38, 41, 54, 77, 92, 92 és 105 sz. műtárgyak.

A bikás—bacsoni közúton a 15 és 29 sz. műtárgyak.

A szentpál—daróczi közúton a 19 sz. hid.

Az előirányzati összeg 38200 korona volt, azonban építésközben ezeknél jelentékeny megtakarítást értünk el.

A közlekedés biztonsága érdekében minden útvonalon a rendelkezésre álló anyagi erőkhöz képest védkorlát és kerékvető helyeztetett el. Az összes szükséglet azonban oly nagy, hogy a védművek állandó jókarban tartása illetve újaknak felállítása alig lehetséges.

Általába véve a közúti-alap állapota majdnem elszomorító. Egyrészt az egész előirányzott bevétel oly csekély, hogy abból a meglévő úthálózaton igényelt legszükségesebb fenntartási kiadások is alig fedezhetők, másrészt pedig ezen előirányzat sem folyik bé, miután részben elszegényedés, részben évközi kivándorlás folytán az útdadó egy jelentékeny részét törölni vagy természetbeni munkára átváltoztatni kell. Utóbbi esetben ugyan némileg megtérül az útdadó, azonban az így előálló természetbeni közmunka oly nagy, azt a fenntartásnál célszerűen felhasználni nem lehet. E tekintetben a törvényhatóság feltétlenül utalva van arra, hogy egyes nagyobb közforgalmu jelentőségű útvonalai állami kezelésbe átvéssenek.

Örvendetes jelenség gyanánt felemlítem, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr elmúlt évi 83972 sz. rendeletével jóváhagyta a törvényhatósági közúton alkalmazott útkaparók nyugdíjáról szóló szabályrendeletet. Ezáltal elérhető lesz, hogy ezen alkalmazottak a biztosított végellátás reményében előirt teendőiket nagyobb ügybuzgósággal lássák el.

Viczinális közutak.

A viczinális közutak hálózatában elmúlt évben lényeges változás nem fordult elő. A hálózatba felvételre a szentgyházfalva—hargitaforrási, továbbá a kisbaczon—nagybacsoni közút és a vonatkozó érdekeltiségi tárgyalások is nagyrészt megtartottak.

Az úthálózat hossza 368.185 km. tett, melyből 87.580 km. teljesen kiépítetlen, a többi pedig a rendelkezésre álló eszközökkel tartatik fenn.

Az útvonalak állapota kevés kivétellel a közszükségnek megfelel és azok az év minden szakában járhatók. Természetes azonban, hogy mindaddig, míg legalább nagyobb szakaszokon útkaparói állások nem szervezetnek, az útvonalak kifogástalan állapotáról nem lehet szó. A közmunka ugyanis nem áll minden időben rendelkezésre, tehát az egész útfenntartás ugyszólván csak abból áll, hogy ősszel a legszükségesebb árokásás és kavicssterítési munkákat elvégzik. Ezen helyzet javítására azonban csak akkor lehet gondolni, ha a községek, vagy a törvényhatóság anyagi helyzete a közmunka részleges megváltását, vagy fokozottabb segélyezését megengedi. A kavicsszállítási munkák egyes útvonalak kivételével csaknem mindenütt befejeztetett és első sorban az udvarhelyi járásban kellő ellenőrzés mellett el is terített.

A kavicsszállításon kívül azonban az egyes községesoportok részleges útépitéseket is végeztek és több műtárgy is felépített. Így jelentékenyen előhaladt a homoródszentmárton—homoródfürdői viczinális közút építése, a menyiben a nehéz terepviszonyok mellett 1.2 km. útvonal épített ki, ugyancsak folytatott a szentmárton—almási viczinális közút építése, a melynél már jelenleg mintegy 300 méter hosszú szakasz kiépítetlen. Megindított a szentgyházfalva—hargitaforrási viczinális közút építésének előmunkája is, és remélhetőleg sikerülni fog az építés ügyét oly erővel előrevinni, hogy a jövő év folyamán már járható állapotban lesz.

A vármegye területén előfordult számos műtárgy építésből kiemelendők a következők:

A beutenfalvi—oroszhegyi közúton	. . . . .	1	műtárgy.
A szenttamási—fancsali	»	1	»
A szentmihályi—kecseti	»	2	»
A sikasztótove—tartódi	»	3	»

A pálfalva—firtosváralyi közúton az útcuszamlás megállítása végett szükséges szivárgó-munkák :

A szentmárton—remetei útvonalon	1 mütárgy.
Az olasztelek—fülei közúton útvonalon	1 »
A telekfalvi » »	1 »
A szentdemeteri—ravai »	1 »
A böződujfalva—árcsói »	1 »

és egy nagyobb meder átmetszés.

A küsmőd—szolokmai közúton partbiztosítási munkák.	
A csehétfalvi viczinális közúton	1 mütárgy.
A gagy—erdőszentgyörgyi közúton	6 »
Az alsóboldogfalva—fiatfalvi	3 »

Mint hogy mindezen építések az egyes községeknek lényeges terhet okoznának, a szükséghez mérten egyes építkezéseket a vármegyei közúti alap erre megszavazott részéből megfelelő segélyben részesítettem. Ezen segélyösszegnek mikénti felhasználása végett az építéseket esetleg munkaközben, de annak bevégeztével mindenestre a kir. államépítészeti hivatal megvizsgálja és ily módon ezen befektetéseket lehetőség szerint ellenőrzi.

Községi közdülő-utak.

A községi közdülő-utak hossza 1057.78 km.

A felmerülhető igényekhez képest türehető állapotban vannak és száraz időben nagyobb akadály nélkül járhatók. Az útvonalak állapotát arra kijelölt községi előjárósági tagok évenként megsejmelik és esetleg közlekedési akadályok elhárítása iránt esetenként intézkednek.

XVII. Iparügyek.

A vármegye főispánjának elnökle alatt működő iparfejlesztő bizottság 1905. évi működéséről a törvényhatóságat a következőkben van szerencsém tájékoztatni.

A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara közvetítésével egyes magán iparosoknál 13 székely ifju helyeztetett el ama 25 folyamodó közül, kik elhelyezésüket kérték. Az elhelyezésnél a székely ipar érdekére volt különös figyelem fordítva, s az ifjak lehetőleg szülőföldjükön kívül egyes nagyobb városokban helyeztettek el.

Kereskedelemügyi miniszter ur gondoskodása folytán a vármegye területéről állami gépgyárakba 4 fiu nyert felvételt. Önagyméltósága a székely kis ipar megóvása, s az ifjaknak inkább a kézi és kis ipar terén való alaposabb és szakszerűbb kiképezhetése céljából az ilyen irányu elhelyezéseket beszüntetvén, több gyári munkás felvétel eszközöltetni nem fog.

A Pécsert megtartott czipész kongresszusra a bizottság egy helybeli értelmes iparost küldött ki, ama kötelezettség mellett, hogy tapasztalatairól a helybeli iparoskörökben számoljon be. A felmerülendő költségek biztosítására 100 kor. segély utaltatott ki.

Tervebe vétetett egy áru raktár felállítása, ama tapasztalat folytán, hogy iparosaink sem mennyiség, sem minőség tekintetében nem rendelkeznek kellő anyaggal.

Ezen áru raktár tervezetének minden tekintetben szakszerű és kifogástalan elkészíthetése végeft a bizottság tanulmányut megtételét határozta el, s ennek megtételére s tapasztalatairól való beszámolásra egy tagját kérte fel, biztosítván itt is a felmerülendő költségeket.

Közbe jött akadályok miatt az 1905. évre tervezett tanulmányut azonban elmaradt.

A kosárfonó ipar fellendítése végett ez évben is úgy mint tavaly is a már

létesített fűzfatelepe jó karban tartásáról gondoskodott a bizottság: újabb szerzett be nemes fűzdugványokat, s a telepet műveltette.

Sajnos, az 1905. év minden tekintetben kedvezőtlen viszonyai az ipar terén is jelentősen érezhető nyomokat hagyott hátra, s így a bizottság működése inkább a le-
lankadt munkakedv ébresztésére irányult.

XVIII. Házalási ügy.

A házalási ügyek kezelésénél évek óta az volt a törekvésem, hogy egyrészt a székely kis ipart az idegen selejtes árukkal szemben megvédjem, másrészt az engedélyek kiadásánál arra voltam figyelemmel, hogy csakis megbízható egyének nyerjenek házalási engedélyt.

Törekvésemnek eredménye megnyugtató volt, mert tényleg semmiféle visszaélés nyomát az 1905. évben nem tapasztaltam, s a folyó évben is már sokkal több székely nyert házalási engedélyt, mint csak az 1904. évben is.

Ezt szerencsés fejlődésnek tartom, mert a székely saját termékeinek értékét jobban megismeri, s azok forgalomba hozatala által a székely ipar fellendítéséhez bár csak közvetve is, de előnyösen járul hozzá, mert cigány házalóink a legszigorubb ellenőrzés mellett is bizony igen sokszor a külföldről behozott és teljesen értéktelen árukkal kereskednek, mint valódi székely házi szőttessel.

A folyó évben összesen 147 engedélyt adtam ki. Czigány házaló ez évben már csak 27¹/₆ volt, 1904. évben 37¹/₆, az eredmény tehát teljesen megnyugtató.

Járások szerint az engedélyek a következőleg oszlottak meg: Székelyudvarhely városból 8, az udvarhelyi járáshól 42, a homoródiból 49, a székelykereszturiból 48 egyének adatott engedély. Ez adatban Székelyzsombor község 22, Alsóboldogfalva 14, Lövete 13, Székelyszentkirály és Erled 12—12, Székelyderzs és Székelykeresztur 11—11, Korond, Kadicsfalva és Homoródbene 10—10, a többi községek pedig 1—2 engedélyt nyert egyénnel szerepelnek.

E) HONVÉDELMI MINISZTERIUM ÜGYKÖRE.

XIX. Katonai ügyek.

Tekintettel a törvényen kívüli állapotra, az 1905. évben fősorozás nem tartott. A rendes havonkénti utóállítások megtartattak ugyan, kizárólag oly czélből azonban, hogy azon hadköteleseknek, kiknek mentességi jogczimük van, a póttartalékba helyezési ügye halasztást ne szenvedjen. Önkéntes beállítás esete a vármegyében értesülésem szerint igen kevés fordult elő, az 1905. évben alig tíz-tizenöt esetben.

F) PÉNZÜGYMINISTERIUM ÜGYKÖRRE.

XX. Állami adók forgalma.

Igen érdekesen világítja meg az 1905. évi ex-lex ideje alatti befizetési eredményeket a következő kimutatás:

Folyó szám	Előirás		Befizetés		Előirás 1905-ben		Befizetés 1905 évben		J e g y z e t						
	1904 évben		1905 évben		1904 évben		1905 évben								
	K	F	K	F	K	F	K	F							
1	Egyenesadó	630662	74	505788	01	769876	88	125989	98	—	—	643876	90	Az előirás közötti különbség onnan ered, hogy 1905. évben ex-lex alatt a III. o. kereseti adó, bányaadó és nyilv. számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója nem lett kivetve. 1904 évben a hitelezés csak szeptember havában kezdődött 4 hónapra s így befizetés nem volt.	
2	Hadmentességi díj	15575	—	16474	20	12087	62	1273	08	889	20	10764	56		
3	Bélyeg, jogilletékek és díjak	172116	36	215143	55	183042	85	92838	25	43027	19	90104	60		
4	Szesztermelési adó	8179	41	6542	49	8179	41	6542	49	—	—	1836	92		
5	Szeszfogyasztási adó	506051	02	539602	94	503473	20	526349	81	32741	81	22876	64		
6	Szeszadóhitelezés volt	14429	29	39530	70	—	—	26187	0	25101	41	26187	60		
7	Sörtérmelés	1208	02	1019	31	1208	02	1019	31	—	—	188	71		
8	Bortal és huszfogyasztási adó	67806	84	67410	83	64280	58	63371	52	—	—	386	01		
	Főbből esik megváltásra	54989	10	54989	10	51876	50	51437	81	—	—	—	—		
	bérlésre	10946	01	10946	01	10946	01	10946	01	—	—	—	—		
	ráutalásra	1871	73	1475	72	1458	05	987	80	—	—	386	01		
														470	45

Fizetési halasztásra — a törvényen kívüli állapotot — szükség nem lévén, ilyenre kérvény be sem adatott.

Az elemi csapások által okozott károk rendkívüli eseteiben 6 községre 2095 K 90 f. föld s ezután járó általános jövedelmi pótladó engedtetelt el, melyek jégeső és tartós szárazsággal indokoltak.

Ideiglenes házadómentesség 10 évre: 66 esetben; 8 évre: 39 esetben engedélyeztetett.

Bélyeg és jogilleték hátralékkal szemben bekebelezés kérelmet 487 esetben 32.069 K 42 f. erejéig; kikebelezés 163 esetben 12.645 K 57 f. erejéig. Behajthatatlanság czímen töröltetett egyenes adóban: 2.854 K 61 f., hadmentességi díjban: 5.196 K 37 f.

Dohány nagyáruda van 2, ezek közül egyik különlegességi áruda jelleggel is felruházva; kisáruda van 323. A dohány nagy- és különlegességi árudák eladási jutaléka: 10.128 K 19 f.

A dohány kisárudák által fizetett hasznbőr: 11.432 K 22 f. A dohányárusok forgalma 427.144 K 87 fillér.

Méltóságos főispán ur!

Tekintetes törvényhatósági bizottság!

A fentiekben egy küzdelmes, nehéz évnek mutattam be számadását. Jelentésem ez idei anyagában részletesen feltártam ennek a küzdelmes utnak egyes mérföldmutatóira: a törvényhatóság politikai vonatkozású határozatait. A közigazgatási tisztikar a maga exponált helyzetében végig zarándokolta ezt az utat — s eltelt egy év anélkül, hogy beláthatnók utunknak végső állomását, anélkül, hogy sejtethnők, mit rejt a méhében a jövőendő.

Ténykedéseinkben egy akarat vezetett: a törvényhatósági bizottság akarata. A bizottság rendeleteinek engedelmeskedtünk minden egyes kérdésben, a bizottság előrelátó bölcsességének, komoly és megfontolt határozatainak köszönhetjük, hogy vármegyénk — bár izgalmaktól megkímélve nem lehetett, de pusztító viharoknak kitéve nem volt. Autonomiánk sértetlenül fennáll, a vármegye lakói erejüket meghaladó áldozatok hozatalára kényszerítve nem lettek, s közigazgatásunkat nem idegenből idehozott, pusztán az állás után sóvárgó lelkiismeretlen elemek vezetik, hanem azok kezében volt az, a kiket a közgyűlés akarata és bizalma állított helyeikre.

A bekövetkezendő szomorú időszakban elsősorban is ezt a bizalmat kérjük a törvényhatóságtól. Erdemetlenek arra nem leszünk soha, mert magyarok, hazánknak hű fiai vagyunk valamennyien, kik nem rettenünk vissza áldozattól sem, ha arra szükség lesz.

Székelyudvarhely, 1906. márczius 28.

DR. DAMOKOS ANDOR,

alispán.

ERDÉLYI MÚZEUM

1755 * 1915 JUN. 20.

KÖNYVTÁRA.